

Ада Чачуга (1937-2008) 2

Ніва

ТЫДНЁВІК БЕЛАРУСАЎ У ПОЛЬШЧЫ

PL ISSN 0546-1960

NR INDEKSU 366714

Аляксандр Бандарук 3

<http://niva.iig.pl>

redakcja@niva.iig.pl

№ 36 (2730) Год LIII

Беласток, 7 верасня 2008 г.

Цана 2,00 зл. (VAT 0%)

Спрэчны дэзідэрат

Мацей ХАЛАДОЎСКИ

— Калі гаворка аб дафінасанні ўвекавечанняў у выглядзе капліц, дык прынялі мы прыныцп, што іх не дафінасансуюваем, — сказаў у час аднаго з апошніх пасяджэнняў сеймавай камісіі нацыянальных і этнічных меншасцей генеральны сакратар Рады аховы помнікаў памяці, змагання і пакут (РАППЗіП). Гэтым самым аднёсся ён да магчымасці прафінасаваць у Беластоку Помнік праваслаўным жыхарам Беласточчыны забітым, закатаваным і загінуўшым у 1939-1956 гадах.

Прыгадаем. Справа пабудовы помніка цягнецца з 1997 г., калі было зарэгістравана адпаведнае Згуртаванне (Камітэт). Першапачаткова помнік меў быць пастаўлены на скверыку паміж Свята-Мікалаеўскім саборам і гасцінцай „Крысталь”. Тагачасныя ўлады з прэзідэнтам Рышардам Турам на чале на такую лакалізацыю не далі згоды. Таму аўтары ідэі пабудовы рашылі змяніць праект першапачатковага помніка на капліцу, а новым месцам лакалізацыі стала тэрыторыя ля Свята-Духаўскай царквы на Антонюку. Пасля шматлікіх цяжкасцей з боку ўлад, Ваяводскі адміністрацыйны суд выдаў рашэнне, у адпаведнасці з якім лакалізацыя ля царквы Св. Духа не выклікала засярог.

Незалежна ад пытанняў, звязаных з распалажэннем помніка-каплічкі, усё стаіць пытанне дафінасання яго пабудовы. Паводле члена Камітэта Яна Сычэўскага (БГКТ, ТБК), уся рэалізацыя мае каштаваць 100 тысяч зл., а сабрана 26 тыс. зл. Паводле іншых разлікаў спатрэбіцца 150 тысяч злотых. Якраз пытанне дафінасання пабудовы помніка-каплічкі стала падставай для вяртання да дыскусіі на яго тэму. У гэты раз адбывалася яна ў Сейме ў час двух апошніх даканікульных пасяджэнняў камісіі нацыянальных і этнічных меншасцей. Удзельнічаючы ў адным з іх, Ян Сычэўскі пераконваў, асабліва сакратара Пшэвозьніка, які не бачыць магчымасці дафінасаваць помнік:

— Помнікі часта маюць рэлігійны характар.

Віцэ-міністр культуры і нацыянальнай спадчыны Тамаш Мэрта (гэтаму ведамству падлягае РАППЗіП) стаяў на сваім:

— У сферы памяці істотнай справай з’яўляюцца розныя ўвекавечанні

і мемарыяльныя табліцы. Справа настолькі істотная, што бывае і супярэчлівай, дыскусійнай, выклікаючай шэраг грамадскіх эмоцый. У гэтым выпадку міністр культуры і нацыянальнай спадчыны становіцца ў ролі арбітра, кагось, хто падтрымлівае гэтага роду мерапрыемствы, пакідаючы дэтальныя вырашэнні — як гэта вызначана — у кампетэнцыі РАППЗіП. Я хачу задекларавать з нашага боку, што мы заўсёды гатовы ўдзельнічаць у дыскусіях на гэтую тэму ды падтрымліваць фінансава, калі гэта неабходна, рэалізацыю розных увекавечанняў, мемарыяльных табліц.

Па ініцыятыве дэпутата Яўгена Чыквіна камісія падрыхтавала праект дэзідэрата міністру культуры „на надзяленне Грамадскаму камітэту пабудовы помніка фінансавай дапамогі, што дазволіць на паскарэнне яго рэалізацыі і пазітыўна паўплывае на паправу міжэтнічных стасункаў у гэтым рэгіёне”. У сувязі з сумненнямі адносна характару помніка-каплічкі, якія раней выносіў сакратар Пшэвозьнік, дэпутат ад ППС Адам Абрамовіч запрапанаваў:

— Праваслаўныя жыхары гэта канфесійная, а не нацыянальная катэгорыя. Не датычыць гэта тым больш меншасці, бо ведаю я праваслаўных жыхароў Беласточчыны, якія з’яўляюцца палякамі, як ведаю беларусаў і ўкраінцаў, якія з’яўляюцца каталікамі. Першая частка сказа [назва помніка — М. Х.] не абгрунтоўвае таго, чаму наша камісія мае займацца гэтай тэмай.

І далей запрапанаваў, адначасна супраціўляючыся заяве міністру культуры на дафінасанне:

— Я думаю, што калі б надпіс гучаў „Беларусам, расіянам і ўкраінцам, жыхарам Беласточчыны забітым, закатаваным і загінуўшым у 1939-1956 га-

дах”, дык можна сапраўды сказаць, што гэты факт датычыць нацыянальных меншасцей. Але надпіс гучыць зусім іначай. Нават, аднак, калі б быў такі кшталт надпісу, то напэўна нельга было б гаварыць, што „пазітыўна паўплывае на паправу міжэтнічных адносін у гэтым рэгіёне”. У сапраўднасці надпіс павінен гучаць так: „Жыхарам Беласточчыны забітым, закатаваным і загінуўшым у 1939-1956 гадах”. Кожнае дадатковае апісанне дзеліць, а не яднае.

У дыскусію ўключыўся іншы член камісіі, вялікапольскі дэпутат ад ГП Аркады Фідлер:

— Можна прымяніць такую фармулёўку: „Жыхарам Беласточчыны розных нацыянальнасцей і веравызнанняў забітым, закатаваным і загінуўшым у 1939-1956 гадах”.

„Ніва” спыталася ў дэпутата Фідлера, ці не бачыць адрознення ў сваёй прапанове з прапановамі аўтараў пабудовы помніка:

— Ці адрозненне аж такое істотнае? Стараемся знайсці выхад з гэтай сітуацыі, прасунуць наперад пабудову помніка. Урэшце ж не толькі праваслаўныя пакутавалі на Беласточчыне.

— А ці вы ведаеце, што ў цэнтры Беластока ўжо з 1975 г. стаіць Помнік героям Беластоцкай зямлі?

— Не, не ведаю.

У сваю чаргу да рашуча неахвотнага ў адносінах да пабудовы і фінансавання помніка дэпутата Абрамовіча аднёсся ў размове з намі дэпутат Чыквін:

— Гэтыя выказванні незразумелыя. Паказваюць яны непрадуманы, эмацыйны і неахвотны стасунак да беларускай меншасці і шырэй праваслаўных. Усё ж сярод часткі палякаў царыць мысленне, што тут не трэба прымяняць ніякіх канстытуцыйных крытэрыяў ці юрыдычных прыныцпаў.

Калі паказваецца гэты нумар „Нівы”, сеймавая камісія меншасцей мае прыняць канчатковую версію дэзідэрата міністру культуры. Раней патэлефанавалі мы ў гэтае ведамства з тэарэтычным пытаннем ці ёсць шанец на тое, каб помнік-каплічка быў дафінасананы з гэтай крыніцы. Спачатку мы пачулі:

— Гэтая справа знаходзіцца эвентуальна ў кампетэнцыі пана міністра Пшэвозьніка.

Крыху пазней атрымалі мы афіцыйны адказ, перасланы нам прэс-сакратаром МКІНС Івонай Радзішэўскай, што міністэрства звернецца да гэтых пытанняў калі атрымае дэзідэрат.

Спачуванні

З вялікім жалем паведамляем, што 27 жніўня 2008 года памерла шматгадовая журналістка „Нівы”

АДА ЧАЧУГА

Словы спачування сям’і, родным і блізкім

выказвае
рэдакцыя „Нівы”

У „Арсенале”

— Беларускія перспектывы

Мастацкая галерэя „Арсенал” (Беласток, вул. Міцкевіча, 2) запрашае 5 верасня ў 18.00 гадз. на адкрыццё выставы „Беларускія перспектывы” (працяг выставы — да 12 кастрычніка). Мэта выставы — спроба паказаць дасягненні выбраных беларускімі куратарамі Ленай Пранст (Берлін) ды Артурам Клінавым і Таццянай Бембель беларускіх мастацкіх асяроддзяў. Запрошаныя мастакі: Уладзімір Цэслер, Вольга Сазыкіна, Сяргей Ждановіч, Ігар Саўчанка, Жанна Грак, Аляксей Фёдароў, Аляксандр Камароў, Група Рэвізія — Андрэй Дурэйка, Жанна Грак, Андрэй Логінаў, Максім Тымінька, Максім Вакульчык, гасцінна — Іван Базак і Аксана Гурыновіч. З дакладамі выступаць Юрась Барысевіч і Віктар Пятроў.

ЗАПРАШЭННЕ

Тэатр „Зніч” у Беластоку

Беларускі патычны тэатр аднаго акцёра „Зніч” 9 і 10 верасня 2008 г. выступіць у Беластоку. Арганізатары гастроляў — Генеральнае консульства РБ, Драматычны тэатр імя А. Вянгеркі і Беларускае грамадска-культурнае таварыства — запрашаюць дзяцей і дарослых на чатыры спектаклі:

9 верасня:

гадз. 10.00 — дзіцячы лялечны спектакль „Пра ката Сафрона і пёніка Андрона” (на сцэне БГКТ, вул. Варшаўская, 11)

гадз. 19.00 — рамантычная манаопера аб жыцці і смерці Адама Міцкевіча „Адзінокі птах” (на сцэна-фае Драмтэатра)

10 верасня:

гадз. 10.00 — дзіцячы спектакль „Мой маленькі прынец” паводле казкі А. Сент-Экзюперы (на сцэна-фае Драмтэатра)

гадз. 19.00 — музычна-драматычны спектакль „Пачакай, Сонца!” (на сцэна-фае Драмтэатра)

На ўсе спектаклі ўваход свабодны.

9770546196000

Апошні шані

Аднойчы адзін з герояў раманаў Фенімора Купера, важак індзейскага племя магікан Чын-Гач-Гук пры-

знаўся свайму сябру Наці Бампа, што мае адну вялікую мару. Сутнасць яе па-індзейску простая і нават для нашай складанай цывілізацыі наўная. Ён вельмі хацеў, каб на гэтай вялікай зямлі індзейцы і белыя навучыліся жыць у міры. На гэта яго бледнаскуры сябра адказаў, што тое немагчыма. І, разбураючы вучэнне „Утопіі” Томаса Мура, дадаў, што не толькі белыя і чырвоныя не змогуць жыць супольна, мірна і ва ўзаемнай павазе, але нават і чырвоныя з чырвонымі ды белыя з белымі ніколі не знойдуць агульнай мовы і не збудуюць на зямлі такога грамадства, дзе ніхто не захоча жыць лепш за кошт бліжняга.

Гісторыя чалавецтва паказала, што Наці Бампа не памыляўся. Людзі ваявалі і з іншымі народамі, і самі з сабой. Прычыны пастралі на сабе падобных заўсёды знаходзіліся. Войны нават пачалі класіфікаваць на справядлівыя і несправядлівыя. А пасля забыталіся і ў гэтых вызначэннях. Тады і сталі думаць пра ролю асобы ў гісторыі.

У навейшай гісторыі таксама без ролі асобы не абышлося. Зусім нядаўна Барыс Ельцын заявіў, што дасць суб'ектам Расійскай Федэрацыі столькі суверэнітэту, колькі тыя змогуць пацягнуць. Тады палітычныя колы Расіі баяліся толькі таго, што іх федэрацыя разваліцца на некалькі суверэнных кавалкаў. А ў Беларусі перажывалі, што Лукашэнка здасць незалежнасць і стане кіраўніком саюзнай Расійска-Беларускай дзяржавы. І тут з'явіўся кагэбіст Пуцін і не даў стаціца ні таму, ні другому. Ён сам захацеў быць кіраўніком, прычым кіраўніком Савецкага Саюза, які надумаўся аднавіць у любой форме і з любой назвай. Клан з супрацоўнікаў КГБ, які прыйшоў да ўлады, нават не дачакаўшыся заканчэння прэзідэнцкага тэрміну Ельцына, адразу пачаў руйнаваць Чачню і ўсталёўваць моцную ўладу Крамля на ўсіх рэгіёнах Расіі. А ў былых рэспубліках СССР пачалі падтрымліваць і ствараць марыянэтчныя рэжымы.

Ужо тады было зразумела, што без вайны тут не абыйдзеца і што вайна не абыйдзе бокам аніводзін куточак гэ-

тых зямель. Справа толькі ў часе. І вось зараз нават беларускія вайскоўцы могуць патрапіць ў Паўночную Асецію ў якасці міратворцаў. Так хоча Пуцін. Лукашэнка гэтага не хоча. Ён ужо заяўляў, што аніводзін беларускі салдат не паедзе ў гарачыя кропкі. І шчыра ў гэта верыў. Але ёсць загад з Масквы.

Пуцін людзей ніколі не шкадаваў. Ні сваіх, ні чужых. Кагэбісцкая школа. Там не вучылі літасці. Там вучылі знішчаць. Вартаць там вызначалася ў тым хто больш ліквідаваў непрыйцелья і выкарыстаў для гэтага ўсе мажлівыя метады і ўсю мажлівую зброю. А непрыйцелі для кагэбішніка ўсе. Нават свае. І калі ў іх некалі зброяй былі атрута, дынаміт, нож ды наган, то Уладзімір Пуцін, стаўшы прэзідэнтам, атрымаў танкі, самалёты, самае вялікае па колькасці войска і ядзерную зброю. Не выкарыстаць іх ён не можа. Таму нешта будзе ўжытае на вайну, іншае на запалоханне. Але адпрацуецца поўны арсенал.

Тое, што зараз робіцца ў Грузіі, некааторыя называюць косяўскім рэхам. Маўляў, Расія не змагла дараваць Захаду Косава. Але ж і да Косава бамбілі Чачню, падтрымлівалі і мянялі рэжымы ў былых рэспубліках СССР, становіліся на міжнароднай палітычнай арэне на бок дыктатарскіх рэжымаў. Косава толькі зачэпка, якую, зразумела, ні ў якім выпадку не трэба было дарыць Пуціну, але кардынальна яна нічога не змяніла б. Расія і раней гаварыла пра Прыднястроўскую рэспубліку ў Малдове, пра Крым на Украіне і пра Паўднёвую Асецію ды Абхазію ў Грузіі. Вайна была непазбежнай.

А зараз у гэтую вайну ўцягваюць Беларусь. І міратворцы не адзіны факт. Найгоршае — новыя прапановы Крамля па падпісанні агульнай абароны паветранай прасторы Расіі і Беларусі.

Гэта ў той самы момант, калі Запад гатовы зняць з рэжыму Лукашэнка санкцыі, калі пасля вызвалення палітвязняў пра пацяпленне адносін з Беларуссю загаварылі большасць лідараў дэмакратычных краін.

Куды павядзе Беларусь сённяшняя ўлада? У якім з гэтых кірункаў? І які б выбар быў не зроблены, гэта будзе апошні выбар. Назад дарогі не будзе. І кіраўніцтва краіны гэта разумеюць. Толькі ці здолее выкарыстаць свой апошні шані.

Віктар САЗОНАЎ

Не стала нам Ады

— Успамінаць пра „Ніву” не маю чаго, бо я яшчэ з ёю звязана, — гаварыла Ада Чачуга ў юбілей 50-годдзя нашага тыднёвіка. — Пра старыя часы ўспамінаем, але пры іншых нагодах. Што самае істотнае: калі б нават у мяне быў самы найгоршы настрой і хандра, калі я прыходзіла на працу і брала ў рукі тэксты, то ўсё станавілася на сваё месца, у душу ўлівалася радасць, бо чалавек мае для чаго жыць, бо нешта творыць, для людзей, якія нават, можа, адчуваюць сябе самотнымі ў рэчаіснасці, — каб яны адчувалі, што яны не адны, што „Ніва” з імі.

Ада Чачуга — 32 гады з „Нівай”

Ада Чачуга (справа) з унучкай Адай у час апошняга візіту ў рэдакцыі „Нівы”

Такую, якая яна была нам патрэбная. Дзеўчыну, Аду Матусевічанку, якую прывёз нам на Беласточчыну Васіль Чачуга. Ужо Тутэйшую, як іншыя важныя не толькі для мяне героі „Вершай тутэйшых”.

Ада Чачуга паявілася ў „Ніве” ў 1958 годзе, 21 студзеня. У 1969-

Ада

Фіялетава кажушок хавае ззяблую дзяўчынку, дачку партызана, сястрычку Святланы. Мамы даўно няма. Ада моцна пахне, свеціць як вясёлка, у сне гоняць яе фашысты, забіваюць маму. Тата пасля вайны носіць пах паперы, атраманту і друкарскай фарбы, кабінета шэфы, пылу бібліятэкі, ордэнамі звоніць. Маладыя мацахі халодныя, з доўгімі нагамі. Адарка ўсё піша; увядзе ў бухгалтэрыю, палічыць і выдасць. Іншым лічыць грошы. У вялікай сумцы — вішня і пурпур, каб вуснам прамовіць, запісаныя лісты, моцны дых духоў і павеў бензіну. Адзічэльы сабака пакусае далонь, што дала яму хлеб — запісана ноччу. Сны ўсе растлумачыш. Прыручыць іх можна. Слабее рука, левая. Тая, што заўсёды з сардэчнага боку.

на штаце. І да канца, да апошніх дзён жніўня 2008 года, калі яе не стала. Змагла яе злая хвароба, з якой змагалася апошнія шэсць гадоў. З якой радасцю бачылі мы, як Ада, хоць бабулька ўжо, падымае сваю светлую галаву, не хіліцца, становіцца на ногі. Каб быць разам з роднай сям'ёй і ніўскай вялікай раднёй. Пыталіся ўсе пра Аду: і карэспандэнты, і чытачы, і члены беларускіх калектываў, і сябры, якіх лёс раскінуў па свеце, для якіх Ада засталася ў памяці зоркай.

Засталася ў маім вершы, напісаным пра яе і для яе, у якім сціпла прабавала я расакрэціць Яе, непрадкавальную. Але і прыцыповую.

1999 г. была журналісткай, сакратаром рэдакцыі ў 1973-1992 гадах. На старонках пакінула след не толькі ў важных грамадскіх і культурных тэмах. З-пад яе лёгкага пераваходзілі і „бабскія” справы, вась, скажам, найбольш сардэчныя. Была майстрам і па снах, і па кухні, і па модзе. Хто ж нам цяпер так разгадае неразгаданае, хто падкажа, як быць дамай-зоркай? Дзе Твой, мілая Ада, славу ты фіялетава кажушок, што ацяпляў Тваю душу і асвятляў шэрае бела-стоцкае жыццё? Будзеш сярод нас заўжды, бо трэба быць сярод тых, хто стварае для іншых, каб не адчувалі яны адзіноты.

Міра ЛУКША

Вера на катлеце

Займаючыся апошнім часам гісторыяй роду Астрожскіх, узнікла перада мною пытанне, як гэта праваслаўны гетман вялікі літоўскі Канстанцін Іванавіч Астрожскі мог у 1514 годзе пад Оршай падняць зброю на сваіх „братоў у Хрысце” — праваслаўных маскалаў. Адказаць на гэтае пытанне дапамог мне Уладзіслаў Гамулка, які ў час маёй пачатковай школы дазволіў навучаць рэлігію. Адною з асноў гэтага навучання з'яўляюцца дзесяць запаведзей, а для згаданай у пачатку сітуацыі акурат падыходзіць апошняя з іх — дзесятая, якая забараняе не толькі забіраць чужое, але забараняе нават пра такі захоп думаць: „Не жадай дома блізкага твайго, не жадай жонкі блізкага твайго, ні яго нявольніцы, ні раба яго, ні рабыні яго, ні вала яго, ні асла яго — нічога, што ёсць у блізкага твайго”. Гетман Астрожскі быў чалавекам вельмі багатым і было ў яго што жадаць, што захапіць. І было што яму бараніць перад навалай тагачасных вандалаў, братоў па веры — біблейскіх блізкіх. І тыя „блізкія” так з ходам часу ўвандаліліся, што

захапілі амаль паўсвету. І надалей ім мала, надалей стараюцца быць першым захопнікам у свеце, захапіць найбольш чужога. Варта заўважыць, што другая сусветная вайна прынесла Крамлю багаты плён. І не пра славу тыя „часы” тут мова, толькі пра вялікі абшар чужых зямель. І што ў выніку робіць маскоўска ўладары? Можна яны думаюць як палешчыць долю гэтым рабам сваім, валам сваім, аслам сваім?.. Можна яны выкрадаюць на Захадзе нейкія тэхналогіі, якія дазволілі б тым рабам, валам і аслам лепш жыць? Не, маскоўскія агенты выкрадаюць на Захадзе ваенныя тэхналогіі, каб удасканальваць свае сродкі разбурання і захопу — захопу чужога. І гэтыя захопы не ў адным вымярэнні: калі цары згортваюць пад сябе новыя землі, сваім ваякам дазваляюць тое самае на найбольш прымітыўным узроўні, дазваляюць рабаваць і гвалтаваць.

Нападзенне на Грузію гэта чарговае звяно гістарычнага ланцуга, ланцуга агрэсіі, якім Масква намагаецца закайданіць сваіх блізкіх. Можна каму тут здацца, што грузіны напалі на фармальна грузінскую тэрыторыю, як гэта зрабілі маскалі з Чачнёй. Але ў гэтым ёсць

загваздки, якія дазваляюць паставіць справы на свае месцы. Адна з іх, гэта маланкавае „вызваленне” Паўднёвай Асеціі. Гэта абзначае, што агрэсія на Грузію была грунтоўна нарыхтавана, была нападковае, Крамль чакаў адно, каб спрацавала правакацыя. І Міша Саакашвілі палез на геапалітычнай прызе ў пастку...

Спытайма нейкага жыхара нашай нейкай вёскі, ці мае ён нейкія заганы да нейкага Івана Іванавіча Іванова, што жыве па вуліцы Іванова ў Іванаве. Ну, якія ж у нашага земляка могуць быць канкрэтныя заганы да далёкага чужынца?.. Але спытайма нашага земляка пра зносіны з суседам, з якім ён мяжуе, і тады справа можа прыняць канкрэтны абарот. Гэтак жа маецца справа з грузінамі, асецінцамі і... Крамлём. Дзялі і пануй! Зараз на прыцэле Чачня і Грузія, заўтра пад снарадамі можа апынуцца любая тэрыторыя.

А кім жа з'яўляецца той Міша Саакашвілі, як ён выглядае на фоне сваіх калег: Аліева, Назарбаева, Карымава, Лукашэнка?.. Міша, у адрозненне ад згаданых лідараў, атрымаў адукацыю на Захадзе і ён лічыцца любімцам Захаду ды вестуном заходняй дэмакратыі на

постсавецкай тэрыторыі. Аднак Міша вырас у грузінскім грамадстве, якога культурныя карані найбліжэй стагнага Блізкага Усходу; прыгадаем: да ўлады вынесла яго „ружовая рэвалюцыя”, з'ява характэрная стагнай дэмакратыі, якой на Захадзе, як мне здаецца, не карыстаюцца. А ў далейшых намінацыях Міша здаецца быць такавусенкі, як і апошнія постсавецкія лідары. У яго несумненнае, выраслае з навазанага савецкім светаўспрыманням, бацанне свету праз геапалітычную прызму. Міша, так як і Лукашэнка, з'яўляецца гарачым аматарам спорту. І ў любоўных подзвігах і Міша, і наш Вацька абагналі, здаецца, нават самога Біла Клінтана; магчыма, што абодва яны з'яўляюцца „праваслаўнымі атэістамі”. І на канец, найважнейшая намінацыя, дзе Міша з Сашам стаяць плячо ў плячо. Яны абодва — „мухі на катлеце”. Адно пра гэта Лукашэнка і ягоных паклоннікаў Пуцін паведаміў „на абшэпонятном языке”. Мішу ж і ягоных паклоннікаў крамлёўскія „власти и воінство” пра гэта паведамілі на яшчэ больш універсальнай мове — на мове пароху, тратылу і крыві.

Аляксандр ВЯРБІЦКІ

Ляўкоўскай кераміцы 40 гадоў

Размова з Аляксандрам БАНДАРУКОМ — старшынёю ўправы Таварыства з абмежаванай адказнасцю „Будаўнічая кераміка Ляўкова“.

— Якраз сёлета мінае 40 гадоў дзейнасці керамічнага прадпрыемства ў Старым Ляўкове. Ці прадбачаеце юбілейныя мерапрыемствы сярод мясцовага насельніцтва?

— У канцы верасня прадбачаем святкаванні, у ходзе якіх прыгадаем гісторыю нашага завода, які даваў і дае работу мясцоваму насельніцтву. Нашы працаўнікі ў галоўным паходзяць з Ляўкова, Лешукоў, Нараўкі і наваколля. Вонкавыя работнікі складаюць толькі невялікі працэнт у маштабе ўсяго працоўнага калектыву. Мы сваімі падаткамі выдатна ўспамагаем бюджэт Нараўчанскай гміны, сродкі з якога ідуць таксама ў карысць мясцовага насельніцтва. Наш керамічны завод — гэта вялікае дабрадзейства для Ляўкова і цэлай нашай гміны.

— Вы, ураджэнец Нараўчанскай зямлі, працуеце ў керамічным прадпрыемстве амаль ад самога пачатку. Ці памятаеце як яно арганізавалася і першапачаткова дзейнічала?

— Керамічнае прадпрыемства ў Ляўкове ўзнікала на маіх вачах, бо я тут жыў. Першым кіраўніком быў Уладзімір Сяеўскі з Гарадка, вядомы ў беларускім асяроддзі дзеяч. Тады наш завод быў падпарадкаваны Беластоцкаму прадпрыемству будаўнічай керамікі. Пасля яго кіраўнікі мяняліся прыблізна кожныя два гады. Адным з першых быў таксама Ян Хіліманюк (вядомы нашым чытачам з дзейнасці ў Беларускаму музеі ў Гайнаўцы — А.М.). Наша прадпрыемства будавалася тады ў двух этапах. Першы завод узнік у 1968 годзе, а яго разбудова і мадэрнізацыя закончылася пяць гадоў пазней. Я стаў на працу ў 1972 годзе інспектарам будовы, калі прадпрыемства якраз разбудовывалася. Ужо праз год пачалася вялікая прадукцыя, пабольшаная ў 2,5 раза. Пасля я быў гандлёвым кіраўніком і мог добра сачыць за развіццём завода. Ужо ў сямідзесятых гадах наш завод быў самым вялікім керамічным прадпрыемствам у Польшчы. Быў год, калі мы прадалі 72 мільёны штук цэглы. Калі гаварыць пра дрэнажныя трубы, дык мы ў цэлым выпрадукавалі іх столькі, што можна было б абвесці імі Зямлю 5 разоў кругом. Ужо тады мы працавалі кругласутачна і так працуем па сённяшні дзень. У 1975-1976 гадах працавала ў нас самая вялікая колькасць рабочых — 394 чалавек. Пасля тэхніка стала замяшчаць многія ручныя работы і колькасць працаўнікоў скарачалася. Калі мы былі падпарадкаваны беластоцкай дырэкцыі, дазвалялі нам рабіць толькі тры разрады вырабаў — клетачная цэгла, шчылінныя пустакі і дрэнажныя трубы. Цяпер, для прыкладу, выпускаем чатырнаццаць разрадаў вырабаў, якраз тое, на што ёсць запатрабаванне.

— У свой час прадпрыемствам кіраваў адданы беларускай справе дзеяч і будаўнік Беларускага музея ў Гайнаўцы Канстанцін Майсеня.

— Калі Канстанцін Майсеня кіраваў прадпрыемствам, я быў ягоным намеснікам. Быў ён прадпрымальнікам з ініцыятывай. Бачыў ён перспектывы далейшага развіцця прадпрыемства і зрабіў бы больш, каб мог дзейнічаць самастойна. Аднак дырэкцыя была яшчэ тады ў Беластоку і тармазіла ягоныя ініцыятывы. Пасля Майсеня, з 1975 па 1983 год, я стаў кіраваць прадпрыемствам. Пасля васьмігадовага перапын-

Аляксандр Бандарук кіруе ляўкоўскім керамічным заводам амаль чвэрць стагоддзя

ку, калі я працаваў у Гайнаўцы, у 1991 годзе я вярнуўся на пасаду дырэктара керамічнага прадпрыемства. Тады яно становілася самастойным заводам і аддзялялася ад вялікага беластоцкага прадпрыемства. Пасля прыватызацыі ў 2003 годзе я працую ўжо не дырэктарам, а старшынёю ўправы ТАА „Будаўнічая кераміка Ляўкова“.

— Апошнія гады характэрны вельмі хуткім развіццём жыллёвага будаўніцтва, чаму спадарожнічае вялікае запатрабаванне на будматэрыялы, якія вы якраз і прадукуеце.

— Рынак будаўнічых матэрыялаў не стабільны і калі гаварыць пра апошнюю дэкаду, дык 2006 год быў найгоршым

прадукцыю. Намагаемся таксама давесці прыродны газ. Залежы гліны ў Ляўкові ацэньваюцца на 7 мільёнаў кубаметраў, але ў наваколлі яны многа большыя і таму можам прадукаваць цэглу і іншыя керамічныя вырабы яшчэ многія гады.

— Апошнім часам паявілася многа будаўнічых матэрыялаў таннейшых ад цэглы. Ці не апасаецеся, што паменшае запатрабаванне на вашу прадукцыю?

— Цэглай карысталіся яшчэ да нашай эры і ад якоў з’яўляецца яна спраўджаным будаўнічым матэрыялам вялікай трываласці. Цэгла не трымае сырасці і стварае непаўторны мікраклі-

ТАА „Будаўнічая кераміка Ляўкова“ лічыцца марачным прадпрыемствам

мат. Пры ўмове, што ў доме добра паложаны тынкі, не будзе ў ім хатняга грыба, што гарантуе сухасць сцен. Мы прадаем марачныя вырабы, вядомыя па ўсёй Польшчы. Нашу цэглу ў мінулым бралі немцы і італьянцы. У нас якасная сыравіна і сучасная тэхналогія. Нашы вырабы настолькі добра прадаюцца, што мы зараз апынуліся ў ліку 5 самых вялікіх керамічных прадпрыемстваў у Польшчы. Апрача прызнання пакупнікоў атрымалі мы шматлікія сертыфікаты, у тым ліку вельмі важны для нас „Еўрапейскі сертыфікат кантролю якасці“, што дазваляе нам прадаваць нашы вырабы па ўсёй Еўропе, прымяняць іх у будове аб’ектаў з самымі высокімі параметрамі трываласці. Калі гаварыць пра польскі рынак, дык атрымалі мы сертыфікаты ISO 9001 (сістэма менеджменту якасці), ISO 9014 (прысвойваецца прадпрыемствам, якія прытрымліваюцца экалагічных стандартаў), ISO 9018 (сведчыць аб верагоднасці прад-

прыемства па тэрміновых пастаўках прадуктаў і разліках). Мы тройчы атрымалі ўзнагаролу „Fair play“ за добрае супрацоўніцтва з самаўрадамі і верагоднасць завода. У „Падляшскай залатой сотні“ мы ў 2007 годзе занялі другое месца ў катэгорыі дынамікі ўзросту даходаў. Нядаўна запрасілі нас у Еўрапарламент як адно з 50 вядучых польскіх прадпрыемстваў, што з’яўляецца для нас вялікім вылучэннем.

— Сучасная тэхніка абмяжоўвае колькасць работнікаў. Ці пасля мадэрнізацыі фабрыкі будзе звальняць людзей з працы?

— Цяпер працуе ў нас 150-160 асоб і не прадбачаем звальненняў, апрача дысцыплінарных. Людзі будуць натуральным чынам адыходзіць на пенсію, але калі павялічым прадукцыю, тады возьмем на працу новых работнікаў.

— Прышоў час прыватызацыі прадпрыемства, раздачы акцыі працаўнікам...

— Не было націскаў на нас, каб мы прыватызавалі прадпрыемства, але была мода на такія дзеянні і мы пайшлі з духам часу. Спачатку мы шукалі вонкавага інвестара, але тады была слабая кан’юнктура на продаж керамікі і наша геаграфічнае распалажэнне на карце Польшчы не спрыяла інвеставанню ў наш завод. Ад нас жа далёка да вялікіх гарадоў. Мы тады і рапыліся акцыянаваць прадпрыемства, аддаючы паі працоўнай суполцы.

— Якія карысці ад прыватызацыі атрымала прадпрыемства?

— Прыватызацыя працягвалася некалькі гадоў, ажно да моманту выкупу маёмасці прадпрыемства за сродкі ад прыбытку. Зараз, не будучы дзяржаўным прадпрыемствам, мы можам больш самастойна вырашаць аб інвеставанні ў прадпрыемства і гэтым самым аб мадэрнізацыі з прыцягненнем найвышэйшых тэхналогій.

— Сяе вырабы прадаюць у розных рэгіёнах Польшчы. Дзе вашы самыя вялікія рынкі продажы?

— У галоўным прадаем у Падляшскім, Мазавецкім, Люблінскім і Вармінска-Мазурскім ваяводствах, але прыязджаюць таксама пакупнікі з розных куткоў краіны.

— Ці прадбачаеце прадаваць сяе вырабы за мяжу?

— Ужо і зараз праз оптавыя гандлёвыя суполкі нашы вырабы трапляюць у Германію. Аднак мы цяпер вядзем перамовы, каб прадаваць непасрэдна ў Беларусь. Машыны купляем у Германіі, Чэхіі, Іспаніі і з прадстаўнікамі гэтых краін таксама ладзім супрацоўніцтва.

— Ці многа людзей з Беластоцчаны купляе вашы вырабы?

— Калі нашы людзі будаваліся ў сямідзесятых гадах, многа куплялі нашай цэглай, але і зараз таксама частку нашых вырабаў прадаем на Гайнаўшчыне і Бельшчыне.

— Вы — адно з нешматлікіх нашых прадпрыемстваў, якое падтрымлівае многія беларускія мерапрыемствы.

— Мы падтрымліваем беларускія мерапрыемствы не толькі ў нашай гміне, але ўспамагаем фінансава беларускія імпрэзы ў Чыжоўскай, Дубіцкай і Бела-вежскай гмінах, Гайнаўцы, Беластоку і іншых мясцовасцях. Успамагаем таксама дзейнасць святліцы ў Ляўкове.

— Дзякую за размову.

Гутарыў Аляксей МАРОЗ

Вучні вандроўнага ліцэя

Назваю яго Беларускай вандроўнай ліцэяй, а папраўдзе гэта Беларуска-гуманітарны ліцэй ім. Якуба Коласа з Мінска, дырэктарам якога з'яўляецца Уладзімір Колас. Ужо чацвёрты год, дзякуючы ўладам Гданьска і дырэкцыі Комплексу школ інжынерый асяроддзя, ліцэйсты ў час канікул вучацца ў Гданьску-Оруні. Тады маюць яны магчымасць жыць у інтэрнаце, карыстацца школьнымі заламі, прыладамі і навуковымі дапаможнікамі.

Па-мойму, гэта віртуальны ліцэй, хаця ён рэальна існуе, мае вучняў, настаўнікаў, вядуцца ў ім урокі і дзейнічае дырэкцыя. Але няма ў яго ніякага ўмацавання ў беларускай дзяржаўнай сістэме асветы. Фармальна ліцэй не існуе, фармальна няма ў яго дырэктара. Толькі настаўнікі, вучні і іх бацькі лічаць Уладзіміра Коласа дырэктарам. Вучні і настаўнікі фармальна не з'яўляюцца вучнямі і настаўнікамі. Каб атрымаць атэстат сталасці, вучні вандроўнага ліцэя экстрэмам здаюць экзамены перад дзяржаўнай камісіяй. А ўзровень навучання ў ліцэі вялікі, бо нягледзячы на ўсе цяжкасці і перашкоды ў здабыванні ведаў, абітурыентамі ліцэя з 1992 года стала ўжо больш за 450 вучняў.

Ліцэй, як навучальная асветная ўстанова, існаваў да 2003 года (больш інфармацыі пра ліцэй — у „Часопісе” № 04/2005 і на сайце www.eedc.org.pl/pl/www/region/bialorus/felietony/licej.htm). Потым Беларуска-гуманітарны ліцэй перайшоў у падполле і так існуе да гэтай пары.

Беларусы з „Хаткі” — нешматлюдна, усё ж канікулы — разам з дырэкцыяй і настаўнікамі Комплексу школ інжынерый асяроддзя прысутнічалі на ўроку, прысвечаным тэме: „Нашы суайчыннікі на Гданьскім Узбярэжжы”. Урок вёў сам дырэктар Уладзімір Колас. А таму, што дырэктар па прафесіі рэжысёр, мы маглі паглядзець яго вельмі смутны фільм „Галерыя Ады”. Фільм смутны, але з другога боку вельмі аптымістычны, бо паказвае як пераадоляючы розныя перашкоды Ада Райчонак стварае мастацкую галерэю ў задрываных Германовічах. Яснее Ада, яснее галерэя, яснее куточак Беларусі.

Ліцэйсты таксама паспяхова выступілі з артыстычнай часткай.

Міхась КУПТЭЛЬ

З вандровак па супрасьскіх вуліцах

Зруйнаваныя дашкі

Улады ціхага і залёнага гарадка Супрасль (Беластоцкі павет) павінны больш паклапаціцца м.інш. пра дашкі-віяты на прыпынках аўтобусаў ПКС. Адзін дашок на прыпынку каля мясцовага тартака зруйнаваны. У ім выбілі заднюю сценку.

На аўтобусным прыпынку ПКС па вуліцы Пілсудскага (побач школы) паабрывалі і пагнулі бляшаныя элементы дашка.

Дашкі неабходныя для пасажыраў, каб было дзе пасядзець падчас чакання „свайго” аўтобуса ды схавацца ў спякотны сонечны дзень або ад дажджу ў летнюю навальніцу.

Мабыць, усе радныя Гарадской рады Супрасля катаюцца на ўласных аўтамашынах і іх не цікавяць дашкі. Інакш звярнулі б большую ўвагу на іх!

(яц)

XIII Фолькавыя сустрэчы

Тэкст і фота Уладзіміра СІДАРУКА

XIII Міжнародныя сустрэчы з народным мастацтвам „З вясковага панадворка” — гэта міжнародная імпрэза, якая настала запісалася ў календар культурных мерапрыемстваў Чаромхі. Яго арганізатарамі выступілі Таварыства любіцеляў народнай культуры і гурт „Чаромшына”. Медыйны патранат над імпрэзай узяло Польскае радыё і Тэлебачанне Беласток, а фінансавую падтрымку аказалі Маршалкоўская управа, Павятовае староства ў Гайнаўцы, Гмінная ўправа ў Чаромсе і шматлікія спонсары.

Мерапрыемства пачалося 3 жніўня з супольнага канцэрта „Чаромшыны” і беларускага гурту Тодара. Першымі выступілі беларускія артысты, якія запрэзентавалі песні „Юр’е”, „Воль” (гэтая песня пачэрапнута з вёскі Чаромхі), „Казка пра цмока”, „Ой, палын, палын”, „Зорка” ды іншыя. Канцэрт вёў Тодар (артыстычны псеўданім кіраўніка гурту Зміцера Вайцюшкевіча), які ў гумарыстычны спосаб забаўляў публіку ды заахвочваў да супольнай забавы. А гэтай не трэба было прымушаць, паколькі яна сама рвалася да танцаў, асабліва дзёцюкі ды юнакі і дзёчаты, якія складалі большую частку гледачоў. Працягам інаўгурацыйнага канцэрта было выступленне Яцка Клейфа і гурту „Orkiestra na Zdrowie”, якія запрэзентавалі чаромшанам рэге, фольк і этна-рок. Варта адзначыць, што гэты жанр пераважаў у рэпертуары выступаючых калектываў, хоць можна было прыкмеціць і народныя мелодыі ў сучаснай аранжыроўцы. Чаромхаўскае мерапрыемства — гэта не толькі сустрэча з музыкай і багатым інструментарыем народаў свету, але нагода для ладжання новых знаёмстваў і выпрабавання здольнасцей у ходзе майстар-класаў па танцах, спевах ці рукадзеллю. 3 жніўня, напрыклад, Сяргей Вострыкаў з Украіны вучыў спевам. Затым былі майстар-класы па дыджэрыду (найстарэйшым абарыгенскім інструменце), брэтонскіх танцах (заняткі вялі госці з Францыі) і рукадзеллю (саломалляцтву вучыла Ніна Ефімюк). У занятках удзельнічала каля сарака чалавек.

Старыя прадметы эскпанаваліся ў Гмінным асяродку культуры на выстаўцы ў куточку народнай культуры і мастацтва. У час фестывалю можна было купіць касеты выступаючых калектываў, выпіць піва ці паласавацца смакоцямі. Ларкі з ласункамі найбольш манілі дзёцюкоў. Праз тыдзень на пляцоўцы перад ГАКам было гучна і гаманліва. 8 жніўня выступілі беларускі гурт „NHS” з Мінска, „Czerwie” з-пад Андрыхова ў Бескідзе-Малым і „Кгоке” з Кракава, а ў суботу, 9 жніўня — „Rzeczyno Folk Band”, „Русічы” (вакальна-інструментальная група казакоў), „Гурзуф” з Беларусі і мясцовая „Чаромшына”. Фестываль завяршыўся 10 жніўня прэзентацыяй рэгіянальнай кухні і фінальным канцэртам, на якім выступілі гурты „Kurpianka”, „Ogobogo”, „Ajagore” і „VOO VOO”. Атракцыёнам дня быў конкурс страў пад наглядом знаўцы кулінарнай справы Мацея Кураня. Сёлета арганізатары запрасілі

Тодар расказвае казку пра цмока пад акампанемент Барбары Кузуб-Самасюк

да конкурсу жанчын з Дубіцкай гміны. Жюры мела клопат пры ацэнцы, паколькі выбар страў быў вялікі, а ўсе яны былі надта смакавітымі. Прэзентаваліся аўсяны кісель Клаўдзіі Маеўскай, аржаны вясковы хлеб Яўгеніі Кердалевіч, вясковы паштэт і бабуліны пірагі Крыстыны Кас’янюк, дражджавая хала Валянціны Ефімюк, пірожнае „марцінэк” Яўгеніі Доцнік, дражджавыя аладкі Ірэны Цімафіюк, пірожнае „карпатка” Яўгеніі Кандрацюк з Чаромхі. Дубіцкія гаспадыні таксама падрыхтавалі шмат страў: бараніну ў соўсе і бульбяную бабку — Ева Чмель, крывянку — Марыя Нічыпарук, дражджавую булку з яблыкамі, сала з марынаду і свойскі хлеб — Галена Белявец, бульбяную бабку з са-

спаженнем па прычыне рамонту клубы. Жнівеньскае надвор’е не надта паспрыяла арганізатарам імпрэзы пад адкрытым небам. На адвечорку цягнула холадам ды падаў дождж. Але гэта не перашкодзіла чаромшанам паўдзельнічаць у мерапрыемстве. На канцэрты прыходзіла шмат людзей. Аднак у крузе старэйшых чуліся меркаванні, што канцэрты былі надта гучнымі, што не хапала задушэўных песень, якія раней заваёўвалі сэрцы шматлікай публікі. Вядома, джаз, рэге і рок гэта не чаромхаўскім пенсіянерам музыка. Ім патрэбны народныя песні і танцы, якія яшчэ нядаўна спявалі нашы бабулі ды матулі. Варта было б арганізатарам узяць гэта пад увагу пры чарговых выпусках мерапрыемства.

Вядучы мерапрыемства Станіслаў Яскулка (злева) і знаток кулінарнай справы Мацея Кураня аб’яўляюць вынікі конкурсу

лам, квашаныя агуркі і айвавую настойку — Ірэна Кіпрыянюк, пампушкі на пары — Міраслава Артысевіч, свойскую каўбаску — Вольга Бажко, пірог, мёд і белы сыр — Галіна Кот, а мурашнік — Раіса Ярымовіч. Жюры вылучыла чатыры стравы. Кулінарную кнігу аўтарства Мацея Кураня з ягоным аўтографам атрымалі Крыстына Кас’янюк, Яўгенія Доцнік, Ірэна Кіпрыянюк і Ева Чмель. Апрача таго кожны ўдзельнік конкурсу атрымаў сувенір. У час прэзентацыі можна было паспрабаваць смакоцці. Як толькі журы абвясціла вынікі конкурсу, зразу выстраілася чарга ахвотных паласавацца народнымі стравамі.

Сёлета святкаванні праходзілі са

І яшчэ адна заўвага наконт начлежнай базы. Паколькі арганізатары запрашаюць на фестываль замежныя калектывы, абавязаны гасцям забяспечыць жыллё. На жаль, чаромшане не спяшаюцца з арганізаваннем агра-турыстычных кватэр. Дагэтуль зарэгістраваны дзве агракватэры з пяццацца спальнымі пакоямі. А зацікаўленых імпрэзай штотраць больш. Калі рашаюцца прыязджаць, тады яны вымушаны шукаць начлег на ўласную руку або разбіваць палаткі на ўлонні прыроды. Бачыліся такія сёлета непадалёк станцыі на гаспадарскіх сядзібах. Адсутнасць начлежнай базы не спрыяе прыцягненню ў Чаромху патэнцыяльных аматараў фолькавых сустрэч.

На „Купале” ў Галёнкаў

Тэкст і фота Міхала МІНЦЭВІЧА

26 ліпеня г.г. у аграрна-аграрнага гаспадарцы „Купала” Грыны і Зіновія Галёнкаў, што ў Арэшкаве-Парыеве, адбылося штогадовае мерапрыемства „Купалінка”, дзе галоўным пунктам багатай праграмы быў IX Аграрна-аграрнага чэмпіянату свету па кіданні кавальскіх абцугоў.

Надвор’е паспрыяла і ў Парыева з’явілася за дзве сотні асоб. Бо калі нехта тут пабываў, той вяртаецца зноў для адпачынку на ўлонні чыстай прыроды, дзе царыць сямейная атмасфера. Найбольш людзей, традыцыйна, было з Арэшкава. Маглі яны наведаць міні-запарк, пабачыць помнікі тутэйшай даўніны, аглянучь наваколле з назіральнай вышкі, павудзіць, паглядзець змаганні сярэднявечных рыцараў і спаборніцтвы па кіданні кавальскіх абцугоў ды да ўсяго гэтага добра з’есці, выпіць і патанцаваць пад добрую беларускую музыку.

Да поўдня адбыліся спаборніцтвы вудзільшчыкаў, у якіх, традыцыйна, прымае ўдзел каля дваццаці чалавек. Найбольшы ўлоў — звыш паўтаракілаграмавы асётр — выпаў на долю Паўла Петручука з Мінска. На вуду папаліся яшчэ два карпы і кілаграм карасёў; кожны вудзільшчык забраў злоўленую рыбу дамоў, пераможцы спаборніцтва атрымалі да таго медалі, а ўсе апошнія — дыпломы. Варта адзначыць, што два ставы абраслі шматлікімі вербамі і гэта не толькі ўзбагаціла ландшафт, але таксама палепшыла ўмовы для рыбаводства.

Пасля поўдня на конскім выгане адбыліся спаборніцтвы па кіданні кавальскіх абцугоў. У змаганнях, якія адбываліся ў трох разрадах, прынялі ўдзел каля пяцідзесяці чалавек. Я заўважыў, што найбольшае зацікаўленне гэтай падзеяй зараз у жанчын, і яшчэ перад стартам змаганняў было ў іх відаць вялікае хваляванне — жанчыны дапамагаюць правесці спаборніцтва, пільнуюць парадку (сваімі ўгаворанымі яны адвлялі падхмеленых мужыкоў ад барацьбы). Жанчыны ўзаемна падбадзёрваліся, каментавалі спаборніцтва. Яны помнілі свае ранейшыя вынікі і шкадавалі, калі сёлетнія былі крыху слабейшыя. Гледзячы на іх, можна было захапляцца не толькі іх красою і лоўкасцю, але і воляй змагання; у ліку ўдзельніц была і адна цяжарная і нехта з публікі пракаментавалі, што яна мусіць кідаць за двое.

Перамагла Эвеліна Кубай з Гайнаўкі, жанчына сярэдняга росту, якая махнула абцугі на адлегласць 21,93

Кідае Антаніна Тамашук са Старога Корніна

метра (у 2006 годзе яна была трэцяй з вынікам 17,86 м) і атрымала прыз — белага козліка „Матолка”. Другое месца заняла Дарыя Лакуціёўска з Аполя (21,70 м), а трэцяе — Моніка Светлінска з Бацікаў-Сярэдніх (20,47 м). Сярод мужчын першы быў Павел Сурэль з Гайнаўкі, які паслаў абцугі на адлегласць 33,98 метра і за перамогу атрымаў чорнага барана. І ўпершыню так сталася, што пераможца адмовіўся ад узнагароды. Пасля 15-хвіліннай дыскусіі было прынята рашэнне зладзіць торг з пачатковай цаной у 5 златаў; аўкцыён завяршыўся на 106 златах, якія запрапанавала Анна Казлоўская з Гайнаўкі, а баран астаецца ў Парыеве да таго часу, пакуль спадарыня Анна нарыхтуе яму месца ў сваёй бабулі каля Старога Корніна. Як я пасля двух тыдняў выведаў у спадара Галёнкі, баран надалей аставаўся ў Парыеве, дзе знайшоў сабе патрэнку для супольных шпацыраў па пашы і па гэтай прычыне спадар Галёнка прыняў рашэнне не прычыняць ім болю разлукі і аддаць разам авечую пару спадарыні Анне.

Другое месца заняў Ян Вакулук з Арэшкава, а трэцяе — Войцех Кучко з Гайнаўкі. У маладзёжнай катэгорыі перамог Матэвуш Буквін з Арэшкава, які за вынік 29,09 метра атрымаў белага індыка. Найстарэйшым удзельнікам спаборніцтва быў 86-гадовы Ян Чэпель з Пасечнік, які паслаў абцугі на адлегласць 17 метраў.

Змаганнем прыглядаўся мінулагадні пераможца Кшыштаф Рамянюк з Бацік, бо арганізатар мерапрыемства абмежаваў удзел у ім да трох перамог. Аднак публіка пачала прасіць, каб ён выступіў па-за

конкурсам дзеля пераканання ці не выйшаў з формы. Але малады мужчына без асаблівага высілку кідаў абцугі найдалей.

Пасля гасці падаліся пад сцэну, дзе вясепа падыгрываў мясцовы маладзёжны калектыў „Дэнім”, а праз нейкі час можна было пабачыць змаганні сярэднявечных рыцараў з Беластока і Суража ды паслухаць іх расказаў пра мінулае. З часам пачаўся пікнік, гасці расклалі свае кошчкі з правіянтам. Можна было таксама купіць каву, гарбату, каўбаскі, бігас і піва (у будучыні мае адбывацца без піва), для дзяцей быў кіёск з ледзянкамі. Было вогнішча, дзе можна было падпякаць каўбаскі...

Трэба падкрэсліць, што спадар Галёнка ўжо ад пяці гадоў напорыста ангажуецца ў захаванне помнікаў нашай беларускай даўніны. У ягоным двары, апрача звыраў і хатняй жывёлы, якой штораз менш на нашых вёсках, можна пабачыць шмат даўніх сельскагаспадарчых прылад і хатняга аснашчэння. У мінулым годзе тут была ўведзена ў строй сапраўдная кузня, якіх зараз на вёсцы амаль няма...

Я лічу, што людзей, якія не гоняць за грашом ці выгадным жыллём, але на першае месца ставяць захаванне ад забыцця мясцовых здабыткаў і гісторыі, трэба вельмі цаніць. Вось сёлета спадар Галёнка запрасіў на мерапрыемства прылавак са староной; калекцыянер з Гайнаўкі меў настолькі цікавыя рэчы, што некаторыя з іх уладальнік „Купалы” купіў у сваю калекцыю і наладзіў кантакт дзеля далейшага супрацоўніцтва. Бо даўнія прадметы выходзяць з карыстання і непазбежна прапалі б з нашай памяці.

віду медалі і г.д. і т.п. Такія ж рэчы прапануе пакупнікам. З таго, што давялося мне прыкмеціць, знаходзяцца аматары старых прадметаў і плацяць немалыя грошы за гэтую старызну. Калі я сказаў прадаўцу нумізматаў, што ў мяне захавалася старая швейная машына нямецкай фірмы, гэты адрозна прыехаў за таварам. Але барыш не атрымаўся, бо мой гасць даваў за машыну ўсяго 50 зл. (Пры нагодзе купіў у мяне газавую лямпу за 10 зл.). Папрасіў я незнаёмца расказаць пра свой гандаль, але пачуў адно такое: „Вялікага бізнесу не зраблю, але нейкі грош капне. З чагосьці жыць трэба”.

Тэкст і фота Уладзіміра СІДАРУКА

Тапаляны ці Крыўляны

Чуў я ў праграме па беластоцкім радыё, што плануецца пабудова лётнішча ў Падляшскім ваяводстве аж у пяці месцах, але ўлады не могуць рашыцца. Здаецца, што тут ускладняе справу дагавор з экалагамі. Будуць яны бараніць экалагічных дрэў каля Тапалян да апошняй кроплі крыві. Калі ўзяць пад развагу пабудову лётнішча ў Крыўлянах, то экалагі будуць бараніць лесу і спакою жыхароў блізкага Беластока ды алтара, пры якім маліўся папа Ян Павел II. Пад развагу бярэцца таксама, ці не будаваць лётнішча каля Суваляў ці Ломжы, а можа і каля Высока-Мазавецкага — там едуць ад Беластока праваруч ёсць прыгожая горка, дзе было запасное лётнішча на 3 і 4 класах зямлі, якую пасля надзялілі сялянам і яны яе абрабляюць.

А я падкажу беластоцкім уладам: выберыце шостае месца. Гэта даліна ракі Нарвы каля мясцовасці Нарвы ад вёскі Адрынкі да вёскі Анцуты і далей да вёскі Пухлы. Гэта ўсё сенажаці, якіх няма ўжо каму абрабляць і зарастаюць яны пустазеллем ды лазой. У рацэ няма рыбы, а і жабу цяжка ўбачыць. Можна, за гэтае месца не будуць змагацца экалагі. І так неўзабаве на ўсходняй сцяне будзе можна гадаваць малпаў.

А, можа будаваць лётнішча ў... Белавежскай пушчы?! Высечы ў запаветніку паласу лесу, збудаваць лётнішча, каб сенатару Владзімежу Цімашэвічу было добра дабрацца ў Варшаву? За ім стаяць сцяной жыхары ўсходняй сцяны, а ён для яе мог бы ўрэшце рэшт што добрага зрабіць?..

Заедзьце ў наш куточак!

Я ўжо некалькі разоў пісаў у „Ніве” аб жвіраванай дарозе з вёскі Бялікі праз Агароднікі ў Іванкі што ў Нарваўскай гміне ды аб стараннях жыхароў гэтых і суседніх вёсак, каб хоць два разы ўдзень курсіравалі па ёй аўтобусы. Гэта павятовае дарога пад наглядом дарожных чыноўнікаў з Гайнаўкі. Быў адзін аўтобус, які тут курсіраваў у дні школьнай вучобы. Была гэта машына з прадпрыемства ПКС „Вэоля” ў Бельску-Падляшскім і лічылася школьным аўтобусам, які перавозіць вучняў. З Беластока ён выязджаў у 9.00, у вёсцы Бялікі быў ён каля 10-й, а ў Бельск-Падляшскі заязджаў пару хвілін пасля 11-й гадзіны. Колькі раз давялося мне ехаць на гэтым аўтобусе з Беластока ці Заблудава дамоў і ў Нарву, я ніколі не бачыў, каб на ім ехала хоць адна асоба школьнага ўзросту.

Чаму гэты аўтобус адмянілі на канікулах? Я і іншыя жыхары маёй і суседніх вёсак хацелі б ведаць!

Мікалай ЛУК’ЯНЮК

Запрашэнне

Мая пушча

Гарадская публічная бібліятэка ў Гайнаўцы, па вул. 3 Мая, 45, запрашае аглядзець выстаўку фотаздымкаў Белавежскай пушчы пз. „Мая пушча” Маргарыты Шчэрбы з Белавежы. Складаецца яна з 38 каляровых фатаграфій самых прыгожых пейзажаў каралевы польскіх пушчаў. Выстаўка працуе тады, калі адкрываюць бібліятэку: ад аўторка да пятніцы ад 10 да 18 гадзіны. (ян)

На чаромхаўскім рыначку

Па пятніцах і суботах у Чаромсе збіраецца рыначак. Пішу „рыначак”, бо нельга назваць яго рынкам. Калі прыязджалі гасці з-за мяжы, тады быў сапраўдны рыначак. Зараз на рыначнай плошчы гуляць можна. Прадаўцоў процьма, а пакупнікоў — як на лякарства. Найбольш прылаўкаў з галантарэяй, абуткам, мэбляй ды гароднінай. Гэтай апошняй сёлета ўдасцал, таму і нядорага цаніліся агуркі ды памідоры. Зараз кілаграм адборнага віду памідораў можна купіць за 2-2,5 зл.

Ад нейкага часу маю ўвагу прыцягвае гандляр старымі рэчамі. Часенька наведвае ён Чаромху, скуп-

ляе ўсялякага роду „староце”: манеты, паштовыя маркі, кухонны посуд, гаспадарскія рэчы, усялякага

Ганна Кандрацюк (zorka@niva.iig.pl)

Зорка

Д л я д з я ц е й і м о л а д з і

Канікулы ў старым курашніку!

Калі я падумаю пра здарэнні, якія адбыліся ў чэрвені, мне цяжка паверыць, што гэта было так нядаўна, у час сёлетніх канікул...

Яшчэ ў траўні мы з сяброўкай Оляй саставілі дакладны план дзеянняў на ўсе вольныя ад навукі дні і тыдні. Таму нашы канікулы былі вельмі разнастайнымі.

Спачатку мы паехалі ў вёску Карыцін працаваць пры ўборцы трускалак. Мы вытрымалі там толькі чатыры дні. Чаму? Адказ просты. Наш гаспадар загадаў нам жыць у старым курашніку, у цеснаце і холадзе. Спачатку разам з намі жылі хлопцы з Літвы, аднак яны пакінулі ферму пасля аднаго дня. Іх разлезласць і недахоп адвагі толькі ўцешылі нас, бо мы мелі для сябе больш вольнага месца. Аднак уласнік трускалак і ягоная жонка адносіліся для мяне і маіх сябровак не надта зычліва. Мы падазравалі, што наш гаспадар — шаман. Ён без тэлебачання ўмеў прадбачыць надвор'е на наступны дзень. Праца была цяжкай. За адзін кошч, які я збірала прыблізна гадзіну, плацілі нам два злоты. Мы вельмі ўцешыліся, калі на чацвёрты дзень зара-

боткаў за намі прыехалі бацькі і забралі нас дахаты.

У пачатку ліпеня я паехала да бабулі на Сувальшчыну. Там я рашыла згубіць свае лішнія „кілаграмы”. У доме бабулі было многа смакоццяў і я, замест пасціць, усё ела і ела. На шчасце я не патаўсцела, бо многа плавала ў возеры і ездзіла на ровары.

У палове ліпеня разам з сяброўкамі я паехала на Фэстываль музыкі маладой Беларусі „Басовішча”. Мы жылі ў палатцы на панадворку ў хроснай маці адной з маіх сябровак. На гэты раз „Басовішча” было для нас зусім іншае. Я працавала валанцёркай. Разам з сябрамі мы дапамагалі арганізатарам прадаваць гаджэты.

Пасля „Басовішча” разам з дзяўчатамі я зноў паехала на Сувальшчыну. Кожны дзень мы шпацыравалі і гулялі, аднойчы патрапілі нават на вясковую забаву. На жаль, у адзін дзень, калі мы ехалі на возера, нас сустрэла непрыемная гісторыя. Оля зляцела з веласіпеда і зламала сабе нос. Мы не ведалі што рабіць, аднак мужчына, якога мы сустрэлі, параіў адразу ісці да лекара. Калі лекар пабачыў маю сяброўку з разбітым носам і акрываўленым ілбом, сказаў:

— Я не магу вам дапамагчы, бо я тут не лекар!

Пасля мы даведаліся, што гэты лекар працуе ўжо 50 гадоў у вясковай амбулаторыі. Мы не маглі здагадацца чаму ў час сустрэчы з маёй сяброўкай ён адрокся ад сваёй прафесіі?!

Пасля гэтага здарэння мае сяброўкі вярнуліся ў горад, а я яшчэ месяц жыла ў бабулі. У мяне добрыя ўспаміны. Я сустракалася са сваімі старымі сяброўкамі Віялета і Мартай. А вада ў возеры, дзе я плавала, была чыстая і цёплая.

Цаліна СВИСТРУН
Беласток

„Нашае знаёмства з птушкамі пачынаецца з самага ранняга дзяцінства, з казак пра мудрага крумкача і хітрую сароку, шэранькага верабейку і магутнага арла”, — піша ва ўступным слове да кнігі „Птушкі. Крылатая песня зямлі” Сяргей Зуёнак. А асноўная задача, якую вызначыў сабе аўтар, гэта пазнаёміць чытачоў з 42 птушкамі Беларусі, паказаць найбольш характэрныя рысы іх паводзін і знешняга выгляду, звярнуць увагу на тое, што адразу кідаецца ў вочы пры першай сустрэчы,

Расці з ніжкай

Акенца ў свет дзікай прыроды

раскрыць некаторыя сакрэты з жыцця гэтых птушак...

Сярод іх сустрэнем і звычайнага верабейку, дастойнага жураўля шэрага або непрыкметнага для людскога вока пагоніча ці чорнавалёвага гагача. Чытача могуць зацікавіць небаальныя звесткі пра „нябеснага баранчыка”, значыць бакаса, якога дзівосны голас напамінае бляянне барана і ўвогуле не з'яўляецца голасам. Гэтыя гукі бакас дасягае дзякуючы свайму хвасту. Проста, крайнія рулявыя пёры бакаса, пры пікіруючым палёце, вібруюць і ўтвараюць згаданыя гукі, якія так трывожаць і распальваюць уяўленне чалавека.

А хочаце ведаць як выглядае славутае „птушынае малако”? Гэтую тайну таксама адкрывае на старонках кнігі Сяргей Зуёнак. Апрача таго вы даведаецеся дзе на свеце сустрачаем два помнікі, прысвечаныя звычайнаму шэраму вераб'ю. Тут варта дадаць, што адзін з іх знаходзіцца непадалёк нашага горада. (!) Напэўна зацікавіць вас сенсацыйныя звесткі пра вяртлявую чаротаўку. Гэтай непрыкметнай птушачкай навукоўцы пачалі цікавіцца 10 га-

доў таму. Паказалася, што ў Беларусі гняздуецца ажно 60 працэнтаў яе сусветнай папуляцыі, што складае прыблізна 10 тысяч пар. Дарэчы, як піша аўтар, слова „пара” для вяртлявай чаротаўкі не зусім прыдатнае. Справа ў тым, што чаротаўка рэальных пар не ўтварае. Большасць беларускіх чаротавак гняздуецца на палескіх нізінных балотах. У першую чаргу на Званцы, дзе папуляцыя чаротавак з'яўляецца самай буйной у свеце. Дзякуючы гэтай птушцы ўся тэрыторыя Званца атрымала статус ТВП — Тэрыторыі Важнай для Птушак, якую ахоўваюць міжнародныя правы і пагадненні.

„Птушак” можна таксама „чытаць” па малюнках, паколькі кожную характарыстыку папаўняюць каляровыя партрэты крылатых герояў аўтарства У. П. Свентухоўскага. Кніжку, якая складаецца з 64 старонак, чытаеш адных дыхам. Можна яе набыць у кнігарнях у Мінску або пазычыць у бібліятэцы „Зоркі”.

ЗОРКА

„Птушкі. Крылатая песня зямлі” — Сяргей Зуёнак, Мінск, Мастацкая літаратура 2004.

Міра ЛУКША

Кузачка

з Кузавы

Акуляры налажы:

Вось казьячка бяжыць.

Кажуць на яе — кузачка,

Перабежка, падлятачка!

— Ёсць у кузачкі гэтай хвосцік?

— Хвосцік — ёсцік!

— З крыльцамі, ці бяскрылая

Кузачка гэтая мілая?

— Кузачка крылатая,

Кузачка рагатая,

Хуткая ды жвавая:

Як бегае і плавае!

У дзесяціборстве перамагло б

Лоб у лоб

Гэтае цуда няйначай,

Якое ледзь вокам убачыш,

Гэтая маленькая жывінка —

З Кузавы кузачка Каралінка!

Вершы Віктара

Шведа

Хачу пераканацца

Ля хаты шустры сыноч
Садзіць маленькі дубок.
Прыглядаецца тата:
— Чаму так працуеш заўзята?

Сыночак адказвае таце:
— Хачу пераканацца
Наколькі праўдзівасць слоў:
Расце дуб трыста гадоў.

Пачакай хвілінку, тата

— Маю, сыноч, надзею,
Што ты ўжо лічыць умееш
І мне патрапіш адказаць:
— Колькі будзе пяць разы пяць?

Не збянтэжыўся сыночак,
Адказаць на гэта хоча:
— Пачакай хвілінку, тата,
Выйму з сумкі калькулятар.

ГІСТОРЫЯ АБ ТЫМ, ЯК ПРАВІЛЬНА ТРЭБА СЛУХАЦЬ РАДЫЁ

... Як часта глядзела неадрыўна ў вочы Сержыку Веранічка, а ён усё маўчаў і маўчаў. А ёй — так хацелася пачуць... тыя самыя словы, якія... — толькі хлопца і толькі дзяўчыне. Прычым — самай светлай, цудоўнай і любай сваёй дзяўчыне! Але — яшчэ ні разу, яшчэ нівод-

нага разу не чула такіх слоў Веранічка. І ў той вечар — доўга, бясконца і пранікнёна глядзелі яны вочы ў вочы. Толькі лёгкая ўсмешка дрыжала на вуснах Сержыка. І толькі кранальнымі дотыкамі спапяляў ён дзявочае сэрца. І прыйшла ноч, а з ёй — развітанне.

Моўчкі прыціснуў юнак да сябе Веранічку, моўчкі зніку цемры паміж паркавых дрэваў.

А дома, калі кожны ляжаў у ложку, яны амаль адначасна ўключылі свае радыёпрыёмны, каб паслухаць любімых хвалі на ноч.

„Калі ты ідзеш мне насустрач — я адчуваю, нібы лёгкі чэрвеньскі ветрык цалуе мне вочы”, — раптам пачулася сярод музычных хваляў, што ціха ахіналі дзяўчыну.

„А калі ты дакранаешся да маёй скуры — мне здаецца, само сонейка прыемна апякае мне душу”, — данеслася здалёк скрозь радыёвадаспад да хлопца.

„Кожны твой дотык — подых пенных, усмешлівых аблачынак, — чула далей з гарманічнымі гукамі Веранічка. — А твае пацалункі — агмень захаду і ўсходу, зорны смех, росныя, гаючыя кроплі...”

„У тваіх руках столькі сілы, што я магу заплюшчыць вочы ад ішчасця і нічога болей не адчуваць, — аркестрамі гралі чыстыя мелодыі ў прыёмніку Сержыка. — Не, адчуваць! Як самым цёплым дажджом ліюцца на мяне твая пяшчота, твае пачуцці...”

„Твая ўсмешка — гэта летні водар язміну ўночы”.

„Твой позірк — подых цнатлівай ружы на цёплым святанні”.

„Кожны дзень я чакаю цябе, як зіма чакае першага снегу, вясна — белай квецені, а лета — бурлівай залевай”.

„Калі цябе доўга няма — мне здаецца, хвіліны спыняюцца і цвёрдым бурштынам сплываюць у сумны нябыт”.

А потым — змяшаліся радыёхвалі; і ўжо было незразумела, дзе дзявочы, а дзе юначы галасы, прыціхлыя шэпты, вільготныя, пранікнёныя словы:

„Я — гэта ты... а ты — гэта я... Мы разам, мы побач... так побач, як не бывае... ніколі... І ўсё-такі, усё-такі... бывае, бывае!.. Таму што... любая мая, пяшчотная, ласкавая мая... і ты — мой самы любы!.. самы мілы!.. Я кахаю цябе... І я таксама — таксама цябе кахаю”.

Ваш Дзядзечка Сід

15 чэрвеня 2008 г., Кобрыв

Музыка з кайфам

Стэп by Стэп

У музыцы мноства з’яў, пра якія варта раскаваць. Асабліва цікавае музычнае Падляшша, хаця не вельмі багатае яно ў параўнанні з музычнай сцэнай Беларусі. Вядома, колькасць беларусаў у Польшчы не ідзе на сотні тысяч, таму і цяжка спадзявацца на дзесяткі выканаўцаў. Часам аднак паявіцца адзін, якога хопіць прынамсі за трох.

Пішу пра гурты, пра фестывалі, дык чаму б не напісаць пра асоб? Часам дзеля ўдалага пачатку выканаўцам патрэбны гэтак званы добры дух. Безумоўна самым лепшым духам на Беласточчыне з’яўляецца Стэп. Ягона мянушка пайшла ад прозвішча, бо яе ўладальнікам з’яўляецца Лукаш Сцепанюк, хлопец з Бельска-Падляскага, які першапачаткова ў сваім горадзе падымаў спробы папулярываваць беларускую музыку. Такім важным праектам напэўна было „Вядро”, пра якое вы ўжо читалі. Гэта было яшчэ ў 1990-х гадах, але з пачаткам новага тысячагоддзя, калі Стэп папрацаваў ужо на Радыё Рацыя, пасябраваў ён з усялякай музыкай, затужыў па сцэне. Таму і вырашыў стварыць з сябрамі новы „Праект 2001”. Хаця гэтая з’ява праіснавала адзін год, то нейкі след пакінула, але Стэп ужо да клавашай ці гітары, на сцэну не вярнуўся. Аднак найлепш ён сябе адчувае ў студыі запісу. Першыя сур’ёзныя крокі ў галіне

прафесійнага запісу ставіў ён пры альбоме гурту „Гоман”. Сёння хутчэй за ўсё працуе над сваімі творами, сам піша песні, запісвае інструменты ды самастойна спявае. Сінгл Стэпа „Калі прыйдзе сон” можна знайсці нават на беларускім партале Тузін гітоў. Яго электронныя стужкі апынуліся таксама ў праекце „llotronic”.

Штодзень Стэп займаецца на радыё, а ў свабодным часе працуе над запісамі гурту „Silent Hill” ды ўсімі іншымі, якія здарыў у час музычных мерапрыемстваў. Ніхто не ведае як вялікі архіў беларускай музыкі выконванай ужывую знаходзіцца ў Стэпа. Ён не пытае ці трэба, ці варта, проста бярэ свае прылады і збірае ўсё магчымае, а сабранае ім спатрэбілася неаднойчы.

Стэп гэта чалавек-аркестр — адной рукой запісвае песню, другой робіць здымак, бо гэта чарговае яго хобі. На розныя спосабы архівізуе ён моманты з жыцця беларускай грамады Падляшша, а маладым паказвае, што гэта важнае і ніколі не адмаўляе дапамогі.

i_basovka@o2.pl

Польска-беларуская крыжаванка № 36

		Wiek	Port	Początek	Reszta	Sok			
		Cudak							
Szyfr			Kula				Faks	Koń	
Warszawa									
Dusza					Róg	Tło	Kant		
	Córeczka								
	Mięso								
Marzenie				Jamnik					Las
			Trans						
			Weź						
	Wojak	Nie							
Kaleka						Los			

Запоўніце клеткі беларускімі словамі. Адказы, з наклееным кантрольным талонам, на працягу трох тыдняў дашліце ў „Зорку”. Тут разыграем цікавыя ўзнагароды.

Адказ на крыжаванку № 32:

Бялёк, шаман, паварот, нара, ода, анёл, калыцо. Як, шанс, паварот, нара, ода, анёл, калыцо.

Капітан далёкіх акіянаў

Тэкст і фота Уладзіміра СІДАРУКА

З Васілём Баранавым сябрую з пяцідзясятых гадоў, калі мы вучыліся ў чаромхаўскай школе. Васіль з дзяцінства марыў стаць матросам. Мора было яго страсцю, маніла падарожжамі ў заморскія краіны. З пятага класа вывучаў марскія таямніцы, чэраючы веды з журнала „Morgze” („Мора”). Любіў рашаць тэсты, публікаваўныя ў часопісе ды іх вынікі пасылаць у рэдакцыю. У школе аднакласнікі далі яму клічку Васька-матрос. Не гневаўся ён за з’едлівасць, бо лічыў, што мроя калісьці стане рэчаіснасцю. Не памыліўся, дасягнуў мэту. Стаў ён капітанам далёкага плавання.

— Пачатковую школу закончыў я ў Чаромсе ў 1954 годзе, — успамінае Васіль Баранаў. — Пасля паслаў заяву ў школу Марскога рыбалоўства ў Гдыню. Не пашанцавала. Адкінулі. Аргументавалі, што ў мяне хворыя міндаліны. Праўда была іншай, але мы аб гэтым не ведалі (нейкі сышчык набрахаў у органы бяспекі, што бацькаў брат пражывае ў Аргенціне). Пачаў я вучыцца ў чыгуначным тэхнікуме, аднак не парваў кантактаў з журналом „Morgze”. Пасылаў па-ранейшаму рашэнні тэстаў. Адноічы я атрымаў ліст з рэдакцыі. Паведамлялі мне, што стаў я лаўрэатам і запрашаюць мяне на двухтыднёвы рэйс па Паўночным моры. Было гэта ў 1958 годзе, пасля заканчэння тэхнікума. Узрадаваны ўзнагародай, падаўся я ў Гдыню. Падарожжа праходзіла на яхце „Янэк Красіцкі”. Уздэльнічала ў ім дваццаць чатыры курсанты і сем членаў экіпажа (у ліку лаўрэатаў апынуліся дзве жанчыны). Гэта не быў краязнаўчы паход, толькі тэст па спраўнасці курсантаў. Я выпрабаванне вытрымаў. Пасля рэйса паклікалі мяне да капітана, а гэты кажа: „Паступай у школу рыбалоўства, атрымаеш маю рэкамендацыю”. У школе гаварылася, што міністэрства пагаджаецца арганізаваць эксперыментальны клас для тых, хто закончыў сярэдняю адукацыю. Гэта быў мой жыццёвы шанец. Падаў я заяву і чакаў паведамлення аб тэрміне экзаменаў. Неўзабаве атрымаў я пісьмо ад Стэфана Бронка з Гнева (з ім я пазнаёміўся ў час рэйса), у якім каляга інфармаваў, што мае прозвішча адсутнічае на спіску. Аргументавалі, што ў школу прымаюць выпускнікоў ліцэяў, а я ж закончыў тэхнікум і ў мяне ўжо свая прафесія. Паколькі афіцыйнага пісьмовага адказу са школы не прыслалі, я рызыкнуў паехаць наўдачу.

Прыступіў я да пісьмовага экзамена разам з іншымі. Рашыў задачы. Ніхто нічога не прыкмеціў. Калатнеча ўзнікла, калі праверылі кантрольныя картчкі. На дваццаць тры кандыдаты былі здадзены дваццаць чатыры працы. Рашылі выявіць лішняга. Зачыталі прозвішчы са спіска, затым пытаюцца: „Каго не зачыталі?” Падняўся я і з-за парты пачаў тлумачыць, што аб экзамене я даведаўся ад сябра, паколькі пісьмовага паведамлення са школы не атрымаў. Прытым адзначыў, што я праехаў больш за пяцьсот кіламетраў ды на білет выдаў шмат грошай... Паверылі. Здаў я пісьмовы экзамен і дапусцілі мяне да вуснага. Перапытваў мяне капітан далёкага плавання Караль Ольгерд Борхардт, вядомая постаць у флёткім свеце, выкладчык, пісьменнік-марыніст (аўтар м.інш. „Крэйсера з-пад Самасьеры”). У час экзамену капітан ставіў канкрэтныя пытанні і жадаў станоўчых адказаў. Я адказваў без запінкі, што спадабалася экзаменатару. Калі тэма здавалася быць вычарпанай,

Пенсіянер Васіль Баранаў у час адпачынку ў Чаромсе

спытаў проста:

— Што яшчэ вам вядома пра марскі флот?

— Магу расказаць пра астранавігацыю...

— А ў якой школе гэтага вучылі? — пацікавіўся капітан. — Няўжо чыгунка астранавігацыяй карыстаецца?..

Выслухаўшы мой расказ пра кантакты з журналом „Morgze” і прагу працягваць далейшую адукацыю, капітан ухмыльнуўся, падыкаваў за размову і загадаў чакаць.

Неўзабаве паклікалі мяне ў кабінет дырэктара і кажуць: „Прыняты!” І зразу прыбавілі: „У час кандыдацкага стажу (тры месяцы) трэба ўносіць па 450 зл. месячнай платы. Ці бацькі змогуць заплаціць столькі?” У сапраўднасці, гэта складала паўмесячную бацькаву зарплату, але без замінкі я даў станоўчы адказ. І такім чынам я стаў вучнем школы марскога рыбалоўства. Мяне залічылі на трэці семестр. У школе абавязвала акадэмічная сістэма. Заняткі пачыналіся 1 кастрычніка, а канчаліся 30 траўня. Пасля курсанты праходзілі практыку. Аб аплатах за школу бацькам я не прызнаўся. Так мінуў навучальны год.

Першую практыку правёў я на Паўночным моры на траўлеры „Ян Турлейскі”. Камандаваў капітан Віктар Гажондэк. У час месячнага рэйса ўзяў я матроскія эпалеты, ванітуючы ў мора, і гэтым самым аддаў пашану Нептуну. Трохгадовае навучанне закончыў я ў 1961 годзе. Першы рэйс пасля школы адбыўся на судне „Нужэц” у якасці старшага рыбака. Капітанам быў Станіслаў Пюркоўскі. Экіпаж судна складалі дваццаць чатыры рыбакі (у гандлёвым флоце назвы караблёў прысвойваюцца ад названняў меншых рэк). Пасля перавялі мяне на траўлер — перапрацоўчую фабрыку, дзе экіпаж састаўляла больш сотні рыбакоў.

У 1964 годзе ажаніўся я з дзяўчынай з Мядзвежык і сталі мы жыць у Гдыні. Неўзабаве нарадзіўся сын Пятрусь (аднародны).

На лоўлю выплывалі мы на Лабрадор пад Канаду. Там лавілі траску, марскога акуня і палтуса. Рэйс пра-

даўжаўся да дзевяноста дзён. За гэты час на траўлеры мы назапашвалі трысячу тон марожанага рыбага філе, дзвесце тон рыбага мукі і шэсьдзсят тон рыбага тлушчу, у гэтым ліку пятнаццаць тон на медычныя і сорак пяць на тэхнічныя мэты. Я тады лічыўся асістэнтам і выконваў абавязкі памочніка афіцэра навігацыі. Каб атрымаць чын ІІ афіцэра, трэба было здаць экзамен і адбыць двухгадовы рэйсавы стаж, ІІ афіцэр павінен мець кваліфікацыю паручніка далёкага плавання, а І афіцэр — капітана малога плавання. Пасля трэба было прайсці неабходную практыку і здаць экзамен на капітана вялікага плавання. Дыплом даваў паўнамоцтва камандаваць усяго роду караблямі на марах і акіянах. Гэтага звання я дабіўся ў 1972 годзе. На самастойны рэйс на Лабрадор падаўся я пяць год пазней.

Пачаткова мы лавілі на поўначы: Ірландыя, Ісландыя, Грэнландыя, Баранцава мора, Шпіцберген і Арктыка, затым на поўдні непадалёк Уругвая і Перу. Перуанскія воды былі багатымі на рыбу (м.інш. хек, скумбрыя, стаўрыда). У Ліме арганізавалі мы польска-перуанскую суполку. Паводле дамовы, польскі бок абавязаны быў даць працу васьмідзясяці перуанцам (на адно судна). Рэшту экіпажа (трыццаць чалавек) састаўлялі палякі. Суполка працавала некалькі год і ўпаўла. Перуанскі бок не стрымаў дамовы, хацеў пераняць большасць акцый фірмы, на што польскі бок не пагадзіўся.

На Антарктыдзе лавілі мы крыля (маленькія рачкі), а ля Паўднёвай Джорджыі — ледзяную рыбу, натацэнію, патагонскага клыккача, на Фалклендскіх астравах — аргенцінскага макруронуса, путасу і кальмараў. Гэтых апошніх японцы і кітайцы выкарыстоўваюць у якасці корму для ласасёў. Ледзяную рыбу (кергулену) мы лавілі сецямі і на джыгавыя крукі. Судна з абодвух бакоў было асветлена моцнымі лямпамі (2000 ват). Лямпы апускалі мы на адмысловым кабелі пад ваду, затым глядзелі зонд. Залежна ад колеру зонда відна было, колькі навокал рыбы. Тады падцяг-

валі лямпы і кальмары падымаліся ўгору. Такім чынам чапляліся яны на джыгавыя крукі і лягчэй было выцягнуць іх з вады. Пасля саракадзённай лоўлі судна практычна запаўнялася рыбай. Перагружалі мы ўлоў на падстаўлены на адкрытым акіяне траўлер, або, калі знаходзіліся непадалёк Фалклендскіх астравоў, падаваліся ў бухту Берклі для перагрузкі. Гэта займала нам тры-чатыры суткі. Змяна рэйсавых экіпажаў адбывалася паветраным транспартам. Судны заставаліся тады ў порце.

На востраве Паўднёвая Джорджыя часова змяшчалася англійскае войска. Тэрыторыя там гарыстая і таму няма аэрадромаў. Верталёты не прыляталі, бо надта далёка. Практычна вайскоўцы адрэзаны былі ад свету. Калі мы ўплывалі ў марскі заліў, тады англічане прыносілі аленевае мяса і мянлі яго на фрукты, якіх там не хапала. Выплывалі мы на лоўлю ў афрыканскую зону: Ангола, Намібія, Капштад...

Працаваў я адміністратарам (*vessel manager*) на савецкім судне „Бухта Андрэева”, які лавіў мінта на Ахоцкім моры. Апрача мяне па кантракце працавала двух польскіх тэхнолагаў — механікаў апрацоўчых машын, двух японцаў і трыццаць сем рускіх. Супрацоўніцтва з рускім капітанам складалася належным чынам, бо лягчэй было пераадоляць моўны бар’ер.

— Што стварае пагрозу для рыбака на акіяне? — пытаю сябру.

— Шторм. Гэта праблема ўсіх рыбакоў і матросаў. Доўжыцца ён некалькі тыдняў. Запамяталася мне такое здарэнне. Плылі мы на востраў Сент-Джон за ліцэнзіяй на лоўлю, калі пачаўся шторм. Было гэта 3 студзеня 1978 года на Атлантычным акіяне. Аграмадныя пеністыя хвалі залівалі карабель. Выйшаў я на мосцік. Судна практычна знаходзілася пад вадою. Скрозь павыбівання шыбы ды лунаючыя ў паветры іскры ад электраправодкі выклікалі неверагоднае відовішча. Ля стэрна стаяў афіцэр і змагаўся са стыхіяй. У яго напрамку падаваўся хісткім крокам рулявы. Яго вонкавы выгляд напамінаў чалавека, пацярпеўшага шок. Калі апынуўся побач нас, не прыкмятаў, што стаіць босы, а навокал бушвае шторм і стаіць студзенскае надвор’е. У гэтым выпадку мы не пацярпелі. Але бываюць горшыя праблемы. Гэта айсбергі, якія адрываюцца ад Антарктыды. Адна „ледзяная горка” — доўгая ды шырокая на трыццаць пяць кіламетраў і высокая на дзвесце метраў — прадстаўляе сабою магутную перашкоду ў час шторму. Калі нечакана з’явіцца ў час навальніцы перад караблём, тады няма паратунку.

— Зведаў Ты амаль паўсвегу. Скажы, калі ласка, дзе не прыходзілася пабываць?

— У час трыццаціпяцігадовай працы не прыходзілася завітаць у Аўстралію, Японію і Мадагаскар, хоць жаданне такое было. Аплыў я прытым мыс Горн у Амерыцы і мыс Гольны ў Афрыцы. Пабываў на Шпіцбергене. Зараз з’яўляюся пенсіянерам і пражываю з жонкай у Гдыні. Наведвае мяне сын Пятрусь з унукам Філіпам, ды і я не забываю пра родную Чаромху. Пры нагодзе сустракаемся ў сямейным крузе з сястрой Ірэнай ды братамі Віктарам і Аляксандрам, якія пражываюць у Польшчы. Бацькоў няма ўжо ў жывых, адно самы лепшы ўспамін аб іх у маім сэрцы захаваўся.

Бабскія гісторыі

Чатыры культуры і страшны двор

Гэта вёска „гістарычная” і „этнографічная”, як у шасцідзсятых гады пісалі не толькі ў „Ніве”. Цяпер гэта мясцовасць „чатырох культур”, пра што не абмянаюць успомніць меды Падляшскага ваяводства, якія не забываюцца праскланяць слова „шматкультурнасць” прынамсі тры разы ў тыдзень. А людзі жывуць тут як жылі ў апошні час: вёска ажывае толькі ў час канікул або ў шматлюдныя мерапрыемствы фальклорна-кулінарнага характару. Тады між шнурамі машын цяжка знайсці месца, куды можна ўціснуцца. А ўто цягнуцца з канца ў канец слепачай у вочы навізнаю вёскі-вуліцоўкі, адно вальней крыху вакол дарог, якія ідуць у поле. Там і гаспадарка солтыса. Лічыцца ён маладым, хоць дзед ужо з маленькімі ўнукамі. А так, маладых мала ў нас, — кажа ён. — Можна прабаваць жыць і не з гаспадаркі, бо хто з гэтага цяпер выжыве ў наш час. У былой школе — аграгурызм. І накармяць, і напояць, і спаць пакладуць. А вы бачылі „Страшны двор”?

У „Страшны двор” запрашае багмаз на зробленым пад стары плоце, нацюрморт, які мае запрасіць да падсілкавання. На малюнку і бакал з віном, і гусіныя кумпякі ў салаце ды фрукты. Карціна ўжо зблекла. Падобна як і чарнеючы ўжо плот, за якім відаць дамшча ў невядома якім стылі, дзе і сярэднявечныя аркі, і салямянае паўстрахі, і драпіца на даху. Відаць, клеілі хату па сваёй уяве экзотыкі і старажытнасці. Каб паказаць, што вёска баярска-рыцарская, не абы-якая. Тут і крывыя заколі сцежкі-брукаванкі.

— Як я ўбачыў, як клеіць тую бру-

каванку Анелька, то мяне смех агарнуў, — уздыхае сусед Янка, што прыязджае да маці, сярэдніх гадоў маладжавы мужчына. — Я Анельку ведаю з малое. Яе маці вярнулася ў К. з ёю маленькай. Відаць, не ўдалося Аляксандры ў жыцці. Бо калі вяртаюцца на свае загоны? Калі ў свеце штосьці не ўдалося. Такія розныя неўдалоты. Як я зачэпіўся быў у беластоцкай фабрыцы, то перабыў тамака да пенсіі. А Аляксандра... Што ж, жыць трэба было, дзіце гадаваць. Яшчэ і *фацэта* знайшла, да таго і маладзейшага! Нават не ведаю, ці шлюбаваліся яны. Рамаданскі добры бацька быў для Анелькі. Падгадавалі разам малую, і раптам Аляксандру ў бальніцу забралі. Ну, той, што задам ходзіць, ведаеш, — як ушчып-

не, дык і не пусціць!

Анелька Аляксандравіч засталася была ў доме пасярод вёскі К. з прышываным айчымам. Нестарая маці і не падумала аб спадчыне. Дарэчы, жыла была яна ў мураванцы, якую паставіў яшчэ дзед Аляксандры, і ўся гаспадарка была запісана яшчэ на яго. Праўда, з гаспадаркі застаўся быў толькі мураваны дом з падворкам у засені старых ліп. Упарадкаваць паперы маладзенькай Анелі памог юрыст, сябра Барыса Рамаданскага, таксама родам з К. Найбольш няўпэўнена адчуваў сябе айчыым: пражыў тут амаль дваццаць гадоў, гадаваў спадчынніцу, і застаўся б без нічога! І намовіў Анельку, каб запісала дом на яго. Адновяць дом, паставяць на аграгурызм, дзяў-

чына будзе тут за гаспадыню. Здабыткамі падзеляцца. Найважнейшае — праца будзе для яе, а без асаблівай школы дзе ж ёй знайсці занятка! А паколькі грошай у іх малавата, возьмуць на супольніка вось сябра, гэтага юрыста. Усё аформяць належна, будуць паперы ў парадку!

І на сялібе Аляксандры Аляксандравіч зашумела. Стаў узводзіцца слабуты „Страшны двор”. І нанятая майстры, і самі гаспадары клеілі дамшча больш па сваёй уяве. Выкапалі сажалку, паставілі пасярод агарода печ. Анелька клала брукаванку да свайго парога. Павесілі аб’яву пра тое, што тут можна паесці здарожаным турыстам, хоць не мелі яшчэ ліцэнзіі. Анелька ўяўляла, як у фартушку будзе ў сваім доме гаспадарыць.

Ды не яна ў фартушку стала за гаспадыню. Айчыым узяў за жонку маладзіцу з Саколкі. А тая ўзяла кіраўніцтва ў свае рукі, асабліва тады, калі Барыс трапіў у бальніцу. Хвароба паваліла Рамаданскага неспадзявана ды надоўга. А, можа, былі гэта больш уцёкі ад жыццёвых клопатаў? Не ставала грошай на працяг інвестыцыі. Сябра-юрыст далей „клеіць” іхні „Страшны двор” ужо як амаль свой. У паперах, праўда, не накруціў асабліва, абмянаючы супольніка, ды ўжо пра Анелю Аляксандравіч, як саўласніцу гаспадаркі, там ужо і следу няма.

Хочаце, заехаўшы ў К., паразмаўляць з дзяўчынай, якая нядаўна клала брук пад сваім домам? Паспачуваць ёй, параіць штосьці? Цяпер яе адрас — псіхіятрычная бальніца ў Харошчы.

Мінаю па-мастацку пастараны плот пры доме старога роду Аляксандравічаў. На ім запрашае ў госці адмысловы малюнак. Ды гасцей тут ніякіх няма.

Міра ЛУКША

Балада пра Лейчыкаў

Васіль ПЕТРУЧУК

Гэтая балада прысвечана Олі Лейчык, Васілёвай дачцэ, з Елянкі (гміна Дубічы-Царкоўныя), у 66 гадавіну яе трагічнай смерці. Тым больш страшнай, што фашысты сабакамі раздзерлі яе ў самаходзе за тое, што яе бацька Васіль Лейчык родам з вёскі Сіпорка Амелянецкага раёна быў у партызанах са сваім

аднавяскоўцам (прозвішча не памятаю) і той яго прадаў. Але замест партызана Васіля, фашысты замуцкілі ягоную дачку. Васіль мне пасля гаварыў, што калі б ведаў, што Олю забралі і жывая яна, то сам пайшоў бы ў жандармерыю і здаўся. Васіль даведаўся, што дачка-пакутніца так загінула.

Пасля вайны здрадніка засудзілі на 25 гадоў лагераў. Але калі Мікіта Хрушчоў дайшоў да ўлады, па-

ганага здрадніка выпусцілі на волю і ён вярнуўся ў Сіпорку. Жылі як суседзі (пішу пра былое, бо з Васілём Лейчыкам бачыўся я паўстагоддзя таму якраз у Сіпорцы). Васіль цяжка працаваў у кагласе, а бандыт-зраднік пасвіў у ім цялят. Плакаў В. Лейчык: „Вось, браток Васіль, як мне адплаціла савецкая ўлада, за якую я ў Польшчы сядзеў у турме і ваяваў у савецкай партызанцы!”. Я спытаўся: „І як

— вы сустракаецеся?” — „Не, ён уцякае перада мною, але і так яго злаўлю і задушу!” Не ведаю, як гэта кончылася.

Васіль Лейчык быў родам з Сіпоркі, але прыступіў у Елянку. А пасля вайны з жонкай вярнуўся ў Сіпорку, бо думаў, што Польшча будзе такая як да вайны і перад кожным Першамаем будуць яго арыштоўваць. Я ў Сіпорцы больш не паяўляўся, і не ведаю, якім шляхам пайшлі іхнія лёсы. У памяць пакутніцы Оленькі Лейчык, Васілёвай дачушкі, склаў я сваю баладу.

Нават плакала сонца

Сонца свеціць і грэе зямлю
Ды радасць прыносіць жывому.
Хаця бушавала-шумела вайна,
А гінуць у ёй не хацелась нікому.
Няпрошаны госць панавяў у гарадах,
А нашы ад смерці хаваліся ў лесе,
Таму што ў немцаў парадак такі:
Хто ім не спрыяе, таго і павесіць!
Раўнялі з зямлёй беларускія вёскі,
Стралялі, палілі нявінных людзей,
Якія радзіліся ў родных сялібах
І не чакалі злачынных падзей.
Оленька Лейчык, дачка партызана,
Надзвычай прыгожай дзяўчынай была.

Ну, проста народ як на цуда глядзеў
На дзяўчыну што быццам кветка цвіла.
Колькі год ёй было, не магу я сказаць,
Але больш не было чым семнаццаць.
Вакол нас бушавала праклятая смерць,
А ўсім жа хацелась жывымі астацца.
Жыццё загадала сур’ёзнаю быць,
Бо маці ў магіле, а бацька ваюе.
Прыдбаць трэба хлеба на зіму сям’і.
Калі ляжа спаць, косці боль атакуе.
Жніва ў сорок другім ужо пачалося,
А іх толькі рукі дзве да работы.
Пытае дачушка ў бацькі ўначы:
— Чаму ў нас так многа турботаў?
— Дзіцятка, я скоро вярнуся дамоў.
Фашыстаў на ўсходзе як трэба лупцюць.
Мы будзем свабодны і разам жыць будзем,
Пабачым, як мірныя людзі працуюць...
Да ўсходу сонейка прагаварылі,

Ды трэба ў лес сабірацца...
— Папа, я зараз есці звару.
Мне цяжка з табой расставіцца.
Васіль не паспеў і кусочка глытнуць,
Як перад хатай машына „зарыла”.
— Папачка, хутка акном уцякай,
Бо немцы заб’юць. Божа, памілуй!
Лейчык маланкай нырнуў у акно,
А там і каноплі, і лес, і ратунак...
Жандары не любяць нікому прабачыць,
Олю забралі на пастарунак:
Швырнулі дзяўчыну у кузаў машыны,
Прыкладамі білі ды злосна крычалі.
Давезці ў Кляшчэлі жывой не паспелі,
Бо Олю вільчур у дарозе парвалі.
Плакалі людзі чуючы віск
І гаргатанне вільчураў.
Плакала сонца, што сілы няма,
Каб выбавіцца як ад нямчураў.

Крынкi — Горка — Крушыняны

Экзатычныя сустрэчы з мастацтвам, ідэя Ганны Ульман з Беластока, паэтэсы і мастачкі, рэалізавалася ўжо пяты раз, хоць сёлетняя агульнапольская сустрэча лічыцца чацвёртай. Прыцягвае яна перш за ўсё мастакоў з глыбіні краіны, для якіх гэтыя мясціны, дзе адбываюцца пленэры, асацыююцца з незвычайнай, нейкай таёмнай, крыху першабытнай экзотыкай. Гэта перш за ўсё дом Ганны Ульман і Антоні Сіца ў Горцы Крынскай гміны, збудаваны Ганнінай дачкой на „Камлоўцы”, запрашае ў свае шырокія парогі ўсіх зацікаўленых тутэйшасцю.

— Крынкi, Горка, Крушыняны — гэта асаблівае месца на карце Польшчы, — тлумачыць паэтэса. — Тут сутыкаюцца тры рэлігійныя культуры: каталіцкая, праваслаўная і мусульманская. У Крынках даўней — і яўрэйская. Трэба адзначыць таксама цудоўнае распалажэнне гэтых мясцовасцей у Кнышынскай пушчы. Калі заняліся мы апекай над дачнымі домам у Горцы, прыйшла нам у галаву ідэя арганізаваць сустрэчы з паэтамі і мастакамі. Па-за ўдасканальваннем сваіх зацікаўленняў стараемся выходзіць са сваёй творчасцю так да жыхароў тутэйшага рэгіёна, як і да турыстаў, якія штораз часцей наведваюць Крушыняны і Крынкi. Дзякуючы прыхільнасці дырэктаркі Гміннага асяродка культуры ў Крынках і ўласнікаў „Дворыка пад ліпамі”, у Крушынях прэзентуем мастацкую і літаратурную творчасць сваю і нашых гасцей. Людзі, якім культура ляжыць на сэр-

Анна Яхімска з Граева, Антоні Сіц, Ганна Ульман і Іаанна Стэльмасяк паказвалі ў Крушынях карціны ў „Дворыку пад ліпамі”

цы, заўсёды знойдуць супольную мову, а такімі з’яўляюцца працаўнікі ГАК і гміннай управы ў Крынках. Глыбока веру, што нашы сустрэчы будзем працягваць. Ёсць асобы, якія так улюбліліся ў гэты закутак нашай зямлі, што прыязджаюць штораз часцей. Мушу сказаць, што нішто так не яднае, як мастацтва.

Ганна Фогель з Ольштына, якая на сустрэ-

Ганна Ульман запрашае ў былую сінагогу ў Крынках на выставу карцін і вечар паэзіі

чы прыязджае ад самага пачатку, хапляецца перш за ўсё Крынкамі і творчасцю Сакрата Яновіча. Дома мае ўсе яго выданні, распаўсюджвае сярод знаёмых кнігі і інфармацыю пра тутэйшую зямлю. Вельмі шкадуе, што беларускі пісьменнік з Крынак не змог у гэты час прысутнічаць у Сустрэчах па прычыне хваробы.

— Я сюды прыязджаю цяпер як на зямлю, якую пакахала. Мастацтва яднае — мы з розных месц, розныя ў нас тэмпераменты, ды ўсё так прыгожа камануецца!

Сярод мастакоў найбольш вядомы ў краіне Роберт Знаёмскі з Лэнчнай. З Астралэнкі прыбыла Тэрэза Цяперская, Лешак Фрэй-Віткоўскі — са Свябодзіна, Антоні Сіц і Ганна Ульман — з Беластока. Г. Ульман, А. Сіц і Г. Фогель — мастакі-паэты. Сярод паэтаў найбольшымі дасягненнямі можа выказацца Леанарда Шубзда з Саколкі і малады ладзянін Вяслаў Пшыбыла ды Іаланта Стэльмасяк з Шадка пад Лодзью, якой верш пра Крушыняны і Крынкi выйграў апошні літаратурны конкурс імя Герберта. Можна мець надзею, што з каля дваццаці асоб, якія бываюць на экзатычных сустрэчах у нашым старонні, неўзабаве вылучацца наступныя арыгінальныя творцы, паколькі ў іх, апрача таленту, перш за ўсё відаць адкрытасць і свежасць погляду.

(лук)

Адкрыты ліст Старшыні Рады БНР Івонкі Сурвіллы Да беларускага народу

Дарагія суродзічы беларусы!

Як вы ўжо, магчыма, заўважылі, з’яўтаюся да вас з адкрытымі лістамі рэдка, і толькі калі ўважаю, што жыццё вашае і беларуская дзяржава ў вялікай небяспецы. Сёння пішу вам у сувязі з падзеямі ў Грузіі і праектам А. Лукашэнкі падпісаць новыя вайсковыя дамовы з Масквой.

У час, калі ўвесь дэмакратычны свет асудзіў маскоўскую агрэсію супраць Грузіі Лукашэнка паехаў сустракацца з пцінскім папачнікам не дзеля таго, каб выступіць у абарону пакрыўджанай сувэрэннай дзяржавы, а наадварот — каб павіншаваць злачынныя ўлады суседняй імперыі з іх „прыгожай” агрэсіяй. Дарагія суродзічы, з жалем гляджу, як некаторыя з вас, замест каб абурацца гэтай ацэнкай падзеяў у Грузіі ад вашага імя, вераць крамлёўскай прапагандзе і ўважаюць яе слушнай і прымальнай.

Ды каб гэта было ўсё!

Ад вашага імя, ад імя знямелага беларускага народу, якому не дазволена выказваць сваіх здаровых меркаванняў ні на гэтую, ні на ніякую іншую тэму, цесна звязаную з ягонай будучыняй, кіраўнік беларускай дзяржавы абяцае маскоўскім сатрапам уваходзіць з імі ў новыя „абаронныя” дамовы, якія ізноў уцягнуць наш народ у чужыя войны і зробіць яго першай ахвярай любога канфлікту Расеі з рэштай свету.

Дарагія суродзічы, не дазвольце, каб такое пагадненне здзейснілася. Не дазвольце, каб варожыя вам людзі гандлявалі вашай радзімай і вашым жыццём! Вайскавае пагадненне з Масквой — гэта новы захоп вашага найдаражэйшага скарбу,

зямлі вашых продкаў, вашых дзетак, вашых унукаў.

Абавязкам кожнага з нас ёсць бараніць гэты Богам дадзены нам край. Прашу Усемагутнага, каб данёс да вас мой голас. Каб вы пачулі і зразумелі, да якой ступені сённяшня падзеі пагражаюць вашай будучыні. У дачыненні да Грузіі, Расея паказала свой сапраўдны твар. Паказала яшчэ раз, што паняцці маральнасці і людской годнасці для яе ёсць паняццямі чужымі, незразумелымі. Гэтак, як яна напала на маленькую Грузію, гэтак яна скарыстае першую нагоду — альбо прыдумае яе — каб прыслаць свае танкі ў Беларусь. Тады будзе запозна, дарагія суродзічы, бараніцца. Бараніцца трэба цяпер.

Але перад гэтым пратэстуйце ўсімі сіламі супраць заключэння псэўда-абароннай дамовы з Расеяй, бо сталеца яна нашай агульнай магілай.

Жыве Беларусь!

21 жніўня 2008 г.

Івонка Сурвілла,
старшыня Рады Беларускай
Народнай Рэспублікі
(друкуецца згодна з арыгіналам)

СПОРТ

Шчаслівы жнівень

Мінулы месяц стаў напэўна самым удамым у гісторыі беларускага спорту. Асаблівыя хвіліны ўзлёту перажылі жыхары Барысава. Спярша яго ўраджэнец Андрэй Арамноў здабыў для Беларусі першае пекінскае золата, а ў канцы месяца футбольная каманда БАТЭ ўпершыню ў сувэрэннай гісторыі выйшла у групавы раўнд Лігі чэмпіёнаў! Апошнія дасягненне дазваляе намінаваць гэты калектыў клубам месяца. Да спраў БАТЭ звернемся падрабязна ў наступных выпусках, а цяпер не забудзем адзначыць яшчэ беларускіх матабалістаў, якія сталі сярэбранымі прызёрамі чэмпіянату Еўропы. І сапраўднай залатою камандай сярод мужчын з’яўляецца экіпаж байдаркі-чацвёркі (Раман Петрушэнка, Аляксей Абалмасаў, Артур Літвінчук, Вадзім Махнеў), які стаў чэмпіёнам алімпіяды. Сярод жаночых дружных паставім на першае месца нашых „мастацкіх” гімнастак — каб не суб’ектыўнасць арбітраў, быць ім і вышэй трэцяга месца. Услед ідзе баскетбольная зборная, якая на фоне нацыянальнага заняпаду гэтага віду, у Пекіне здзейсніла яшчэ адзін подзвіг, трапіўшы ў васьмёрку мацнейшых краін. Далей ужо рэтраспектыўна вылучым пяцёркі лепшых, у якіх забракла месца нават большасці бронзавых прызёраў алімпіяды.

1. **Андрэй Арамноў** (цяжкая атлетка) узяў золата, усталяваў тры новыя сусветныя рэкорды і абышоў двух расійскіх асілкаў.

2. **Андрэй і Аляксандр Багдановічы** (веславанне) у парным каное здабылі сваё сямейнае золата на апошніх метрах кіламетравай дыстанцыі.

3. **Андрэй Краўчанка** (дзесяцібор’е) прадэманстраваў выдатную падрыхтоўку і неверагодную моц духу. Ягонае другое месца можна прыраўняць да чэмпіёнскага.

4. **Андрэй Рыбакоў** (цяжкая атлетка) таксама пабіў сусветны рэкорд, але з-за „лішняй” вагі залаты медаль выслізнуў з рук і дастаўся кітайцу. Тым не менш фа-

варыт-штангіст пацвердзіў свой статус.

5. **Вадзім Дзевятоўскі** (кіданне молата) парушыў субардынацыю стартавага раскладу і стаў алімпійскім сярэбраным прызёрам.

Цікава, што месяц выдася неверагодна спрыяльным для атлетаў па імені „Андрэй”.

Сярод дзяўчат — прэтэндэнтка на лаўры — лепшых таксама не забракла.

1. **Аксана Мянёва** (кіданне молата) прадэманстравала моц і пры тым жаноцкасць у адным з найбольш нестэтычных відаў. Сапраўдная чэмпіёнка алімпіяды!

2. **Іна Жукава** (мастацкая гімнастыка) пераадолела ярлык „вечна-трэцяй-чацвёртай” і дасягнула вяршыні сваёй кар’еры — сярэбранай алімпійскай узнагароды ў шматбор’і.

3. **Наталія Міхневіч** (штурханне ядра) апырэдзіла некалькі фаварытак і стала другой прызёркай.

4. **Надзея Астапчук** (штурханне ядра), нягледзячы на траўму, усё ж дамаглася бронзавага месца пад сонцам.

5. **Кацярына Карстан** (акадэмічнае веславанне) хоць і не здолела чарговы раз узысці на верхнюю прыступку п’едэстала, але заняла 3-е месца і атрымала свой медаль на пятай (!) алімпіядзе запар.

Ну і нарэшце пяцёрка лепшых трэнераў.

1. **Уладзімір Шантаровіч** (веславанне на байдарках і каное) вывеў беларусаў у сусветныя лідары.

2. **Аляксандр Ганчароў** (цяжкая атлетка) здолеў у цэлым спланаваць пік формы нашых штангістаў.

3. **Ірына Ляпярская і Тацяна Няшавва** (мастацкая гімнастыка) даказалі, што беларуская школа гімнастыкі здольная на самыя высокія заваёвы.

4. **Віктар Ганчарэнка** (футбол) у 31 год стаў самым маладым трэнерам, каму ўдалося вывесці свой клуб у Лігу чэмпіёнаў.

5. **Валерый Гайдук** (акадэмічнае веславанне) разам са сваімі падначаленымі прынес Беларусі два бронзавыя медалі.

Уладзімір ХІЛЬМАНОВІЧ

Цікава пра шчупака

Шчупак у рэках і азёрах сустракаецца паўсюдна і з'яўляецца адной з найбольш вядомых прэсनावодных рыб. Гэта доўгая цыліндрычнага выгляду рыба з вялікай галавой і моцна развітымі сківіцамі, ніжняя з якіх трохі выступае наперад. Раскрываючыся, яны ўтвараюць вялікую пашчу, усеяную па краях сківіц вострымі, загнутымі назад зубамі, што забяспечвае ім захоп даволі буйнай ахвяры. Афарбоўка шчупака шэрая, цёмна-шэрая з зеленаватым адценнем. Колер моцна вар'іруецца ў залежнасці ад умоў асяроддзя і ўзросту. Маленькія шчупачкі выключна цёмна-зялёныя, з узростам у афарбоўцы пераважаюць шэрыя тоны. Шчупак — сапраўдны доўгажыхар і можа вырастаць да велізарных памераў. У Мангейме захоўваецца шкілет і кальцо шчупака, якім ён быў памечаны імператарам Фрыдрыхам II у 1230 годзе і выпушчаны ў возера паблізу Хельбронна (Германія). Вылаўлены ён у 1497 годзе, калі трапіў у невад праз 267 гадоў пасля выпуску ў возера. Гэта быў самы вялікі шчупак з калінебудзь злоўленых і важыў 140 кілаграмаў.

Самы буйны шчупак на тэрыторыі былога СССР быў злоўлены пры ачыстцы старых сажалак пад Масквой у XVIII стагоддзі. Ён важыў 66 кілаграмаў, меў больш за два метры даўжыні, а на яго жабернай крышцы выяўлена кальцо з надпісам: „Посадил царь Борис Федорович”.

Выбірае шчупак не надта глыбокія мясціны, больш прыцягваюць яго зарослыя травой і воднай расліннасцю месцы. Буйныя трымаюцца на большых глыбінях, драбязя пастаянна жыве ў прыбрэжнай зоне і верхніх пла-

стах вады сярод рознага разнатраўя. Перамяшчаецца шчупак вельмі хутка, валодае выключнай маневранасцю. Скачкі яго маланкавыя, практычна ніякая ахвяра не можа ўцячы ад яго. Але шмат рухацца не любіць. Здабычу сабе падпілюе з укрыцця, у рэзкім кідку даганяе яе і зноў хваецца, высочваючы чарговую ахвяру. Нерастуе шчупак адразу пасля сходу льду, як толькі ўтвараюцца першыя яго закраіны, у нерасце ўдзельнічаюць рыбіны, пачынаючы з трохгадовага ўзросту. У адрозненне ад усталяванай думкі, нават дарослы шчупак харчуецца не толькі рыбай. У яго рацыёне мноства буйных водных беспазваночных, бязлітасна знішчае шчупак жаб і асабліва іх галавацікаў, падбірае рознае воднае падла.

Найбольш інтэнсіўна шчупак расце ў першыя гады свайго развіцця. У двухгадовым узросце шчупак дасягае 40 сантыметраў даўжыні і важыць больш за кілаграм, а за 4 гады шчупакі дасягаюць 70 сантыметраў. Памеры і інтэнсіўнасць росту залежаць, натуральна, ад багацця корму ў вадаёме. Мяса шчупака — прызнаны далікатэс і каштоўны дыетны прадукт, высокая якасць яго забяспечваецца за кошт харчавання шчупака толькі натуральнай ежай. Значная каштоўнасць шчупаковага мяса тлумачыцца тым, што яно багатае бялком (18,7—19 працэнтаў) пры зусім нізкім утрыманні тлушчу — звычайна 0,5—1,2 працэнта.

Шчупака з поспехам ловяць рыбакі на жыўца спінінгам, на кружкі, паплаўковымі вудачкамі.

Апрацаваў Віктар БУРА (паводле артыкула Вячаслава Стомы з „Голасу Радзімы”)

У чаромхаўскім ГАКу

Клуб „Калеяж”, які даўней называлі цэнтрам культуры ў Чаромсе, быў пабудаваны пры камуне на грамадскіх пачатках і належна служыў грамадству. З цягам часу праходзіў ён шматлікія рэарганізацыі і рэструктурызацыі. У рыначнай эканоміцы, на жаль, адзіная культурная ўстанова ў пасёлку аказалася непрыдатнай чыгуначнай вярхушцы і тыя рашылі яе пазбыцца. Але, дзякуй Богу, мясцовы самаўрад на гэта не дазволіў. Паколькі чыгуначныя ўстановы не спраўляліся з падаткавымі абавязкамі, Гмінная ўправа пераняла маёмасць за даўгі. Зараз „Калеяж” стаў Гмінным асяродкам культуры (ГАК). Змяшчаецца ў ім гледзельная зала (раней дэманстраваліся ў ёй кінасеансы), гмінная бібліятэка і малая кавярня, у якой можна было пачытаць часопісы, паглядзець тэлевізар ці выпіць каву. Ёсць яшчэ невялічкі пакойчык, у якім праводзіліся рэпетыцыі музычнага гурту. Гэтае памяшканне выкарыстоўвалася пенсіянерамі для сустрэч і афармлення прафсаюзных спраў. Дырэктар ГАКа прапанавала радным мадэрнізаваць будынак з мэтай павелічэння карыснай плошчы, але ў гэтых былі больш тэрміновыя патрэбы выдавання грошай, чым на культуру. Дырэктар не адступіла ад задумы. Напісала праект і ў мінулым годзе пачаўся рамонт. Кошт інвестыцыі склаўся больш за два мільёны злотых. У выніку прыбудовы

верхняга паверха атрымалася большая карысная плошча. Зараз змяшчаецца тут кабінет дырэктара, майстэрня для рукадзелля з прасторным калідорам, вялікая зала для экспанатаў народнай творчасці і чатыры начлежныя пакоі. Задача ў карыстанне клуба (пасля рамонт) адбылася 2 жніўня. Афіцыйная частка, якая зводзілася да перарэзання войтам гміны Міхалам Врублеўскім традыцыйнай стужкі, была папоўнена мастацкай часткай у выкананні шматлікіх калектываў, якія якраз удзельнічалі ў Польшка-ўкраінскіх музычных сустрэчах. У час канцэрта прэзентаваліся такія гурты як „Пэркалаба” і „Горына” з Украіны, „Хутір” з Гданьска, „Ранок” з Бельска-Падляскага, „Гілочка” з Чаромхі і „Білы бэрэг” з Гурова-Ілавэцкага.

Шыкарна выглядае клуб пасля рамонт не толькі звонку, але і ўнутры, асабліва ў прыбудаванай частцы. Працаўнікі ГОКа задбалі часткова пра экспанаты даўніны і прыбывае іх штораз больш. Як сказала дырэктар Барбара Кузуб-Самасюк, неўзабаве прадоўжаць працу майстар-класы па ткацтве і саломалляцтву (у мінулым праводзіліся яны ў школе па прычыне браку адпаведнай залы ў клубе), як і іншыя самадзейныя гурткі. Можна затым прадвясчаць, што клуб стане сапраўдным цэнтрам культурнай дзейнасці і адпачынку для мясцовага насельніцтва.

Тэкст і фота Уладзіміра СІДРУКА

Адгаданка

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
										15	16	17	18

Шыфраграма

Літары адгаданых слоў, перанесеныя згодна з іх парадкавымі нумарамі ў клеткі роспісу, складуць рашэнне — кітайскую прыказку.

1. група фурманак з людзьмі або грузам = 29 _ 37 _ 51 _ 52 _ ;
2. яравая збажына, зерне якой ідзе на корм коням і на крупы = 21 _ 20 _ 22 _ 19 _ ;
3. прыстасаванне, дзе распальваюць агонь = 43 _ 44 _ 40 _ 39 _ ;
4. ручное прыстасаванне з плацінак у выглядзе складнога паўкруга, якім абмахваюцца ў духату = 12 _ 13 _ 41 _ 1 _ ;
5. скураная пятля ў хамуце для прымацоўвання аглобляў да вупражы = 55 _ 45 _ 46 _ ;

6. расійскі парламент = 24 _ 4 _ 5 _ 25 _ ;
7. паляўнічы прафесіянал або салдат егерскіх палкоў = 18 _ 28 _ 38 _ 26 _ ;
8. пачатак, пачын = 3 _ 2 _ 8 _ 7 _ 6 _ ;
9. Лаўрэнцій, асветны і царкоўны дзеяч, аўтар „Граматыкі славенскай” (пам. 1634 г.) = 42 _ 58 _ 17 _ 56 _ 54 _ 15 _ 30 _ ;
10. гарадскі пасёлак між Гроднам і Малой Бераставіцай = 49 _ 35 _ 31 _ 32 _ 33 _ 34 _ ;
11. круглаваты кавалак нейкага мяккага, рыхлага рэчыва = 14 _ 27 _ 57 _ ;
12. тавар Заблоцкага з тлушчу і шчолачы = 48 _ 47 _ 10 _ 11 _ ;

19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30		
	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41		
				42	43	44	45	46	47	48	49		
					50	51	52	53	54	55	56	57	58

13. прозвішча аўтара „Партрэта Дарыяна Грэя” = 53 _ 9 _ 23 _ 50 _ 36 _ 16 _ .

(ш)

Сярод чытачоў, якія на працягу месяца дашлюць у рэдакцыю правільныя адказы, будуць разыграны кніжныя ўзнагароды.

Адказ на адгаданку з 31 нумара Першынство, жыта, трава, Друя,

Юта, Цюмень, клас, сіла, явар, цар, егер, Орля, гімназія, мацярык, Чэхія.
Рашэнне: Салдаты ваююць, а каралі становяцца героямі.
 Кніжныя ўзнагароды высылаем **Мікалаю Сазановічу з Навін-Вялікіх і Аляксандру Дабчынкаму з Бела-стока.**

Hliba PL ISSN 0546-1960
 тыднёвік беларусаў у Польшчы NR INDEKSU 366714
Выдавец: Праграмавая рада тыднёвіка „Ніва”.
Старшыня: Яўген Вапа.
Адрас рэдакцыі: 15-959 Białystok 2, ul. Zamenhofska 27, skr. poczt. 84.
Тэл./факс: (+48 85) 743 50 22.
Internet: <http://niva.iig.pl>
E-mail: redakcja@niva.iig.pl
 Zrealizowano przy udziale wsparcia finansowego Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Галоўны рэдактар: Яўген Вапа.
Намеснік гал. рэдактара: Віталь Луба.
Тэхнічны рэдактар: Адам Паўлоўскі.
Рэдактар „Зоркі”: Ганна Кандраціук-Свярубская.
Публіцысты: Міхась Андрасюк, Мікола Ваўранок, Аляксандр Вярбіцкі, Ганна Кандраціук-Свярубская, Ілона Карпюк, Міраслава Лукша, Аляксей Мароз, Мацей Халадоўскі, Віктар Сазонаў, Уладзімір Хільмановіч.
Канцэлярыя: Галіна Рамашка.
Камп’ютэрны набор і карэктур: Яўгенія Палоцкая.
Друкарня: „Orthdruk”, Białystok.

Tekstów nie zamówionych redakcja nie zwraca. Zastrzeżenie sobie również prawo skracania i opracowania redakcyjnego tekstów nie zamówionych. Za treść ogłoszeń redakcja nie ponosi odpowiedzialności.
Prenumerata: IV kwartał 26 zł. do 5 września 2008 r. Wpłaty przyjmują urzędy pocztowe na terenie woj. podlaskiego i oddziały „Ruch” na terenie całego kraju.
Prenumerata z wysyłką za granicę pocztą zwykłą wynosi: kwartalna — 131 zł.; półroczna — 224 zł.; roczna — 374 zł. **Pocztą lotniczą:** Europa — prenumerata kwartalna — 142 zł., półroczna — 243 zł., roczna — 405 zł. Ameryka Północna, Po-

łudniowa, Środkowa, Afryka, Azja — prenumerata kwartalna — 160 zł., półroczna — 274 zł., roczna — 456 zł. Australia i Oceania — prenumerata kwartalna — 204 zł., półroczna — 350 zł., roczna — 583 zł.
 Wpłaty do 5 dnia miesiąca poprzedzającego prenumeratę przyjmuje „RUCH” S.A., Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy, ul. Jana Kazimierza 31/33, 01-248 Warszawa, Pekao S.A. IV O/ Warszawa, Nr 68 1240 1053 1111 0000 0443 0494.
 Prenumeratę można zamówić w redakcji. Planowana ilość numerów „Niwy” w 2008 roku — 52.

Pocztą zwykłą: Cena 1 egz. wraz z wysyłką w kraju wynosi 3,65 zł. Cena 1 egz. wraz z wysyłką za granicę — kraje europejskie — 6,00 zł., — Ameryka pozaeuropejskie — 5,20 zł.
Pocztą lotniczą: Cena 1 egz. wraz z wysyłką za granicę: — kraje europejskie — 6,00 zł., — Ameryka Północna, Afryka — 6,70 zł., — Ameryka Południowa — 7,80 zł., — Australia i Oceania — 10,00 zł.
 Wpłaty przyjmują:
 Rada Programowa Tygodnika „Niwa”,
 BANK PEKAO S.A. O/Białystok
 38 1240 5211 1111 0000 4929 0945
Nakład: 1 000 egz.

Аварыя камбайна

Паласа нязжатая стаяла,
Камбайнёра Аліка ждала...

Алік Касцюк пачаў піць у першую гадавіну сваёй абстыненцы. Кавалер валяўся п'яны ў кацубніку і брыдкасловіў у адрас старэнькай мамы. У першы момант хацелася яго абліць бензінам і падпаліць. Каб згарэў разам са сваім няшчасцем, счэзнуў, або як кажучь у Н., пайшоў па-за хмарами...

Аднак, як паказалася далей, дурныя пажаданні і горкія праклёны маглі адно дапамагчы ў нечаканай бядзе. Кавалер, яго сям'я і сваякі апынуліся пад уплывам чорнай маггі родам з Сібіры. Уся гісторыя здарылася два тыдні таму, у непрыкметнай пушчанскай мясціне, у гарацы жнівеньскі будзень...

***

У Н. не любяць, калі ты лепшы за іх і асабліва калі заракаешся піць. Гэтую горкую праўду спазнаў на сабе Алік Касцюк, які пад уплывам сястры-багамолкі прысягнуў у царкве не заглядаць у кілішак увесь год. Ад кавалера адварнуліся ўсе кампаньёны і ўдавіцы, з якімі наш герой раней выпіў возера самагонкі. Яны кпілі ў жывыя вочы, ніколі не мелі часу, каб дапамагчы яму пры ўборцы сена або саломы, прадказвалі дурную жаніцьбу з „флэндрай” або ведзьмай. Але Алік не браў у галаву падыктаваных чорнай зайздасцю перасцярог. Наадварот, ён яшчэ больш загарэўся жаніцца! Кавалер набыў на базары новыя апрахны, купіў новую машыну ды стаў едзіць па ўсіх беларускіх фэстах у сваёй гміне і нават па-за яе межамі. Праўда, у заваёве прыгожага полу перашкаджала прыродная нямеласць. Алік не ўмеў размаўляць з паненкамі, чырванёў пры іх як бурак або пераступаў з нагі на нагу, як які *бронтэк*. У такія хвіліны ён быў гатовы пакарыстацца дапамогай самога чорта! Як вядома, „той” вельмі ахвотна дапамагае ў справе жаніцьбы!

***

Перад прыездам у Н. я пазнаёмілася з навуковымі доследамі па маггі ў шлюбным абрадзе ў сёлах Чыжы і Дубічы-Царкоўныя. Ад канк-

рэтных прыкладаў гарэла душа і калацілі супярэчныя пачуцці. З аднаго боку захапляла дзікая і адчайная прага шчасця, па якую нашы продкі сягалі адчайнай сляпіцай. Каб задаволіць сябе хоць на адзін міг, яны патрапілі трывала пашкодзіць ахвяр, сярод якіх часта былі суседзі, добрыя сваякі, хросныя дочки. З другога боку нервала вялікая колькасць метафізycznych запазычанняў. Большасць прыведзеных у кнізе замоў патрапіла пад нашы саламяныя стрэхі толькі ў пачатку XX стагоддзя, разам з вяртаннем бежанцаў з глыбі Расіі. І зараз таксама знервала мяне інфармацыя, што Аліка Касцюка зачаравалі чорнай магіяй родам з Сібіры! Чаму? Праблема ў супрацьдзеянні. Нашы пушчанскія знахары як сабак гоняць са сваіх панадворкаў зачараваных няшчаснікаў. І чамусьці найбольш баяцца яны пацярпеўшых ад сібірскіх вынаходстваў.

***

У дарозе ў Н. мяне цікавіла адно пытанне, менавіта хто *здаў* першы кілішак беднаму Аліку. І чаму якраз стаў ён выпіваць у першую гадавіну непітучасці.

— Вы не паверыце, — кажа маці няшчаснага, — ён не свой, апантаны!

Каб на свае вочы пабачыць ахвяру чорнага сеанса, мы моўчкі пайшлі ў кацубнік. Побач паўпрытомнага кавалера, які быццам Лазар ляжаў голы на цэментавай падлозе, шпацыраваў чорны певень. За парогам стаяў папсаваны камбайн, на якім красаваўся сінні надпіс: *Kocham dziewczyny i pepsi!*

— Нічога не разумею!

— І я гэтага не разумею, — перахрысцілася маці Аліка.

Так ці інакш, роўна ў гадавіну непітучасці на іх панадворку з'явіўся Саўка Крумкач з суседняга сяла Т. Гэты прыемны і сімпатычны на першы погляд дзядзька заўсёды ведае дзе і калі яму трэба з'явіцца. Ён ніколі не абміне паміраючага, сляпіцай праца да будучага нябожчыка, каб прачытаць яму сваю „малітву” з сібірскай кніжкі:

— То адзін дзядзька падняўся са смяртэльнай пасцелі, намачыў у вядры з нечыстотамі венік-дзяркак і прагнаў ведзьмака! — чую аповед двухтыднёвай даўнасці.

***

Саўка Крумкач прыпёрся на панадворак Аліка Касцюка нібыта за камбайнам. Наш абстынент, лагодны і даверлівы, адразу згадзіўся дапамагчы. Тым больш, што ў тым часе Крумкач распавёў пра сваіх дачок і назваў кавалера сваім зяцем:

— Я бачу, браток, ты ўсе машыны маеш! — пахваліў ён Аліка. — І ў кілішак зусім не заглядаеш.

Пры апошнім кампліменце наш герой стаў пераступаць з нагі на нагу. Так ці інакш, перш чым пакасіць сабе, ён на крыллях папёрся ў Т., каб жаць і малаціць жыта ў Крумкача. Яшчэ ў той самы дзень, дакладна ўвечар, калі злавлілі „перапёлку”, Касцюк паабяцаўся ажаніцца з наймалодшай і найпрыгажэйшай дачкой гаспадары. Будучы цесць *здаў* тады першы кілішак — ён пачаставаў Аліка п'якучай настойкай.

— І яшчэ пасадзіў мяне на покуце і прачытаў над маёй галавой сваю „малітву”, — Алік Касцюк памятае як праз імглу чарадзейны сеанс. Памятае як Крумкач разгарнуў над яго галавой тоўстую кнігу і дэкламаваў нейкія экзатычны радкі, ад якіх па спіне бегалі халодныя дрыжыкі...

— Пасля ён выйшаў на панадворак і „замовіў” яшчэ мой камбайн, каб не псаваўся..., — дадае кавалер.

Алік Касцюк не прапаў, наадварот, ён выйшаў з запою пасля сямі дзён і цяпер смяецца з усяго на свеце.

— Піў таму, бо мяне ашукалі! — кажа на сваё апраўданне кавалер.

Ужо ў паваротнай дарозе з Т. Аліку папсаваўся замоўлены Крумкачом камбайн. Хлапец нібыта адхварэў і адбалеў фінансавыя патраты ад аварыі машыны. Мы ўсе асцерагаліся, каб у час бяседы не прамовіцца, што ўсе дачушкі Крумкача даўно ўжо замужам.

Ева СЦЕПАНЮК

07.09 — 13.09

(22.03. — 20.04.) Да 09.09. рызыка і захапленне справам нявартым увагі. 10-14.09. адкрыюцца перад табой новыя магчымасці (і ў каханні, і на працы). Можаш захацацца, дамовіцца, што-небудзь выйграць. Прызнайся да слабасцей — гэ-та толькі расчуліць іншых.

(21.04. — 21.05.) 10-14.09 — знакаміды настрой. Шчаслівыя сустрэчы і рандэву, на працы максімальная занятасць. Умела аддзеліш зерне ад паловы. 7-11.09. прыкрыя сюрпрызы ў падарожжы; несумленныя і дурныя людзі могуць цябе завалачы ў кабалу.

(22.05. — 22.06.) 6-10.09. малым накладам сіл можаш мець віднае дасягненне. Сімпатычныя адносіны з людзьмі, шчасце ў любові і фінансах, пачуццё здзяйснення мараў. 7-11.09. акалічнасці могуць змусіць цябе да змены погляду і пазіцыі.

(23.06. — 23.07.) Дзеецца няшмат — будзеш мець уражанне, што нічога не адбываецца і нішто не ідзе ўперад (на шмат што не маеш уплыву). Не ўспрымай нічога ўсур'ез; трымайся ад усяго што адбываецца здалёк. Не бліснеш нічым асаблівым, але абмінуць цябе буры.

(24.07. — 23.08.) 3 11.09. (да 15.09.) — асцярога перад фінансавымі ходамі; не рабі нічога ў гэты час неабдуманна! Калі змагаешся з нейкай праблемай, знойдзеш шчаслівае рашэнне. Пад канец тыдня зважай, каб твая праца не змарнавалася. Будзеш засяроджаны на справах іншых людзей, рассяяны, але ў фінансах пойдзе вельмі добра.

(24.08. — 23.09.) Да 10.09. — рост актыўнасці, энергія, вытрымка, так што не бойся магчымых параз. 3 11.09. могуць быць сямейныя клопаты і непаладкі. Не дайся ўвалачы ў тое, на што не маеш ахвоты. А спор у фінансах можа цябе аж ашаламіць!

(24.09. — 23.10.) Да 11.09. ахвота непатрэбна рызыкнучы, неабдуманна падзейнічаць. Можаш нават даць падвесціся пад дурнога хату! Трымайся правіл, не падавайся прыхамацям! Харызма, сіла, ды не ўсе парфесійныя справы пойдуць як па масле.

(24.10. — 22.11.) 3 9.09. усё тое, што лезла па-слаімачынаму, набярэ імпульсу! Шмат змен, дык будзь гатовы адцяцца ад мінулага! Не шукай ворагаў там дзе іх няма. Здзейсніцца прынамсі адна з тваіх мараў. Не бегай па лекарах, аддайся ў рукі аднаму спецыялісту!

(23.11. — 22.12.) 7-11.09. ідэальна ў інтарэсах. Можаш шмат зарабіць, пайсці ўверх, стаць правадыром, кімсьці, з кім усе будуць лічыцца. Да 9.09. дзейнічай спрытна, не ўспяюць, асцярожна, ненаіўна. 6-11.09. можаш захутка ацаняць людзей, у каханні можаш палічыць важным штосьці, што канчаткова будзе без значэння.

(23.12. — 20.01.) 6-12.09 — карысны час для судовых разбораў, працяглых мерапрыемстваў, адважных інвестыцый. Трапна ацэнш людзей. Можаш паехаць у фэйнае падарожжа. Да 09.09. не спяшайся брацца за няспелыя праекты.

(21.01. — 19.02.) 3 11.09. можаш рэалізаваць самыя шалёныя помыслы. Экстравагантнасць з абыходжаннем з уласным бюджэтам можа каштаваць больш чым думаш. Пад канец тыдня не купляй абы-чаго.

(20.02. — 21.03.) 7-11.09. рыхтуюцца праблемы з кіраўніцтвам, дык не падлівай алівы ў агонь. Не слухай благіх дарадчыкаў, асабліва калі падбухторваюць цябе супраць шэфства. 9-13.09. не дазволь, каб іншыя вырашалі аб важным для цябе, нават партнёр. Затое паслухай парад ды-етолагаў!

Агата АРЛЯНСКАЯ